

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Cyrlometodějská teologická fakulta

Katedra biblických věd

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2021

Radomír Kališ

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Cyrlometodějská teologická fakulta
Katedra biblických věd

Povolání proroků ve Starém zákoně
Bakalářská práce

Vedoucí práce: ThLic. Stanislav Pacner, Th.D.

Olomouc 2021

Radomír Kališ

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně pouze s využitím uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 15.4.2021

Radomír Kališ

Děkuji ThLic. Stanislavu Pacnerovi, Th.D., za odborné vedení práce, poskytování cenných rad, připomínek a podnětů při zpracování mé bakalářské práce.

OBSAH

OBSAH	1
ÚVOD.....	4
1 PROROCI	6
1.1 PROROCKÝ ZÁKON.....	6
1.2 OZNAČENÍ PROROKŮ V PÍSMU.....	7
1.3 PRAVÍ A FALEŠNÍ PROROCI	8
1.4 PROJEVY PROROCKÉHO PŮSOBENÍ	8
1.4.1 PROMLUVY	9
1.4.2 SYMBOLICKÉ ČINY.....	9
1.5 OBSAH PROROCKÉ ŘEČI.....	10
1.5.1 NÁBOŽENSKÁ KRITIKA	10
1.5.2 SOCIÁLNÍ KRITIKA	11
1.5.3 POLITICKÁ KRITIKA.....	11
2 MOJŽÍŠ.....	13
2.1 OSOBA MOJŽÍŠE A KNIHA EXODUS.....	13
2.2 VYMEZENÍ POVOLÁNÍ V TEXTU	13
2.2.1 HOŘÍCÍ KEŘ (3,1–12)	13
2.2.2 BOŽÍ JMÉNO (3,13–3,22)	15
2.2.3 MOJŽÍŠOVY NÁMITKY (4,1–17).....	15
2.3 SCHÉMA MOJŽÍŠOVA POVOLÁNÍ.....	16
2.3.1 SETKÁNÍ S BOHEM (3,1–4).....	17
2.3.2 OSLOVENÍ A ÚKOL MOJŽÍŠE (3,4.10)	17
2.3.3 MOJŽÍŠOVY NÁMITKY A UJIŠTĚNÍ O POMOCI (3,11–4,17)	17
2.3.4 ZNAMENÍ (3,12).....	17
3 SAMUEL	19
3.1 OSOBNOST PROROKA SAMUELA.....	19
3.2 VYMEZENÍ POVOLÁNÍ V TEXTU	19
3.2.1 MÍSTO A DOBA UDÁLOSTI (3,1–3).....	20
3.2.2 HOSPODIN VOLÁ SAMUELA (3,4–10)	20
3.2.3 OBSAH HOSPODINOVY ŘEČI A ODPOVĚĎ ÉLÍMU (3,11–14. 15–18).....	20
3.2.4 VÝZNAM SAMUELA PRO IZRAEL (3,19–21).....	21
3.3 SCHÉMA SAMUELOVA POVOLÁNÍ	21
3.3.1 SETKÁNÍ S BOHEM A OSLOVENÍ (3,4.6.8.10)	21

3.3.2	ÚKOL (3,11–14).....	22
4	ELÍŠA	23
4.1	PROROK ELÍŠA.....	23
4.2	POVOLÁNÍ ELÍŠI	23
4.2.1	PŘEHOZENÍ PLÁŠTĚ (19,19–21)	23
4.3	SCHÉMA ELÍŠOVA POVOLÁNÍ	24
4.3.1	ZDRÁHÁNÍ SE (19,20).....	24
4.3.2	ÚKOL (19,19).....	25
5	IZAJÁŠ	26
5.1	OSOBNOST PROROKA IZAJÁŠE	26
5.2	VYMEZENÍ POVOLÁNÍ V TEXTU	26
5.2.1	BOŽÍ ZJEVENÍ (6,1–4)	27
5.2.2	POSVĚCENÍ PROROKA (6,5–7)	28
5.2.3	POVĚŘENÍ PROROKA (6,8–13)	28
5.3	SCHÉMA IZAJÁŠOVA POVOLÁNÍ	29
5.3.1	SETKÁNÍ S BOHEM (6,1–4).....	30
5.3.2	ÚKOL (6,8–10).....	30
5.3.3	UJIŠTĚNÍ O POMOCI (6,11–13)	30
5.3.4	ZNAMENÍ (6,6–7).....	30
6	JEREMJÁŠ.....	32
6.1	OSOBNOST PROROKA JEREMJÁŠE.....	32
6.2	VYMEZENÍ POVOLÁNÍ V TEXTU	32
6.2.1	ZPRÁVA O POVOLÁNÍ (1,4–10).....	33
6.2.2	POSLÁNÍ PROROKA (11–19).....	34
6.3	SCHÉMA JEREMJÁŠOVA POVOLÁNÍ.....	35
6.3.1	SETKÁNÍ S BOHEM A OSLOVENÍ (1,4.5)	36
6.3.2	JEREMJÁŠŮV ÚKOL A ZDRÁHÁNÍ SE (1,5–6).....	36
6.3.3	UJIŠTĚNÍ O POMOCI A ZNAMENÍ (1,7–8.18–19. 1,9)	37
7	EZECHIEL.....	38
7.1	OSOBNOST PROROKA EZECHIELA.....	38
7.2	VYMEZENÍ POVOLÁNÍ V TEXTU	38
7.2.1	VIDĚNÍ HOSPODINOVY SLÁVY (1,1–28)	38
7.2.2	POVOLÁNÍ PROROKA (2,1–3,11)	39
7.2.3	EZECHIEL USTANOVEN STRÁŽCEM IZRAELSKÉHO DOMU (3,12–21).....	41
7.3	SCHÉMA EZECHIELOVA POVOLÁNÍ.....	42
7.3.1	SETKÁNÍ S BOHEM (1,1–28).....	42

7.3.2	OSLOVENÍ A ÚKOL (2,1–2.3–5.3,17)	42
7.3.3	ZDRÁHÁNÍ SE A UJIŠTĚNÍ O POMOCI (2,8.2,6.3,9)	43
7.3.4	ZNAMENÍ (2,9–3,3)	43
ZÁVĚR		44
BIBLIOGRAFIE		46
PRAMENY:		46
LITERATURA:		46
ANOTACE		49
SYNOPSIS		50

ÚVOD

Slovo „prorok“ se i dnes běžně používá, a to zpravidla ve smyslu „prorokovat“, tedy předvídat budoucnost. Prorok je ale především náboženská postava. Mluví jménem Boha, proto je jeho slovo posvátné. Komunikace s transcendentem zakládá autoritu a důležitost prorocké výpovědi. Prorok je schopen vidět Boha v dějinách a rozpoznat Boží skutky konané pro lidi. Zároveň platí, že Bohem svěřené poselství proměňuje proroka samého navenek i vnitřně, takže z něj dělá nového člověka. S proroky se v Písmu setkáváme na mnoha místech. Nacházíme je nejen v knihách uváděných jako prorocké, ale i v knihách historických.

Izraelští proroci byli přesvědčeni, že svému národu oznamují Boží slovo. Mnohokrát museli sdělovat i velmi nepříjemné skutečnosti, ohlašovat trest nebo soud, varovat a vybízet lid k pokání. Je pochopitelné, že se tak nevyhnuli nepochopení či přímo pronásledování. Prorocké slovo se také vždy ozývá v nějaké konkrétní situaci a je zasazeno do určitého historického období dějin Izraele. I přes tuto dobovou podmíněnost zůstává hlásání starozákonních proroků stále aktuální. Slova proroků totiž vyjadřují Boží zájem o člověka, o jeho spásu, a dokládají, jak si Bůh ve své lásce přeje společenství s lidmi.

Proroky a jejich působení můžeme zkoumat z mnoha různých hledisek: jaké postavení měli jednotliví proroci v tehdejší společnosti, jaký byl jejich vztah ke státní moci, jak úspěšné bylo jejich hlásání, zda zůstali věrni svému poslání apod. Pro svou bakalářskou práci jsem si vybral téma, které se objevuje u proroků Mojžíše, Samuela, Izajáše, Jeremjáše, Ezechiela a Eliši. Jedná se o jejich povolání do prorocké služby. Cílem práce je ukázat na společné, případně rozdílné způsoby, jimiž se oslovení lidé stali hlasateli Boží zvěsti. S tím souvisí i to, v jaké situaci či za jakých okolností se takové povolání uskutečnilo, jak oslovení reagovali a které úkoly jim při tom byly svěřeny.

Kromě zmíněných proroků se v Bibli setkáváme s celou řadou osob, jež Bůh z nějakých důvodů povolává. Chybí však u nich charakteristické „vyprávění o povolání“, tedy podrobnější popis jejich vyslání do služby. Jako první z nich je uváděn Abraham (Gn 12,1), velký otec víry, jehož odpovědí na Hospodinovo povolání je naprostá poslušnost a okamžité jednání. Povolávání jsou také starozákonní soudci, mezi nimi zejména Gedeón (Sd 6,11–40). U většiny proroků se jejich povolání ale nijak nezmiňuje. Mnoho prorockých knih začíná jen větou: Slovo Hospodinovo, které se stalo... (např. Sf 1,1; Mi 1,1). Někteří proroci jsou zase uvedeni formulací o duchu Božím, který na nich spočinul (např. Nu 24,2; 1S 10,6; 1S 19,20). Výjimečným případem je prorok Ozeáš, který je Hospodinem povolán, aby vydával svědectví svým vlastním manželstvím s nevěstkou (Oz 1–3), nebo prorok Jonáš, jehož povolání je svým způsobem identické s jeho životním příběhem (Jon 1–4).

S projevy prorocství se někdy setkáváme i za poměrně nečekaných souvislostí. Tak v knize Numeri čteme o sedmdesáti izraelských starších, které dostal Mojžíš na pomoc při vedení lidu. Když na ně Hospodin vložil ducha, začnou náhle prorokovat (Nu 11,25). Podobně i král Saul upadl do prorockého vytržení, když na něm spočinul duch Boží (1 S 10,10–12).

Text práce rozdělují do tří částí. V první části uvedu některé obecné znaky izraelského proroctví: Co je tzv. prorocký zákon, kterými výrazy se proroci v Písmu označují, čím se odlišovali praví a falešní proroci, jak proroci působili a co bylo obsahem prorocké řeči. Druhá, stěžejní část představí podrobněji již zmíněných šest proroků. Po krátkém úvodu, obsahujícím životní osudy vybraných postav, jejich historické zařazení a stručnou charakteristiku příslušné biblické knihy, se představí vlastní text o povolání. Důležitý pro nás bude kontext v rámci dané knihy, struktura textu, jedinečné prvky ve vyprávění, projevy souhlasu či odporu ze strany proroka, místo, kde se povolání odehrává apod. Třetí část ukáže na společné a rozdílné prvky při povolávání starozákonních proroků a vyvodí, pokud to bude možné, obecné závěry z textů o povolávání proroků.

Biblické citace uvedené v této bakalářské práci, stejně jako zkratky jednotlivých knih Písma, pocházejí z českého ekumenického překladu Písma sv. Starého a Nového zákona (Česká biblická společnost 1993).

1 PROROCI

K lepšímu porozumění toho, kdo to byli proroci, nám může pomoci text Dt 18,9–22, pro který se vžilo označení „prorocký zákon“. Mojžíš jej vyslovil předtím, než izraelský lid vstoupil do zaslíbené země.

1.1 PROROCKÝ ZÁKON

Izrael¹ se svým přísným monoteismem výrazně odlišoval od ostatních národů. To se projevovalo i v obsahu, způsobu a smyslu prorokování. Na rozdíl od pohanských věštců, kteří vždy dotazovateli sdělili nevyhnutelný osud, který se změnou mravního jednání nedá nijak ovlivnit, vychází proroctví ve Starém zákoně úplně z jiných předpokladů. Za jeho základ můžeme považovat tzv. Prorocký zákon:²

Až vstoupíš do země, kterou ti dává Hospodin, tvůj Bůh, neuč se jednat podle ohavností oněch pro národů. Ať se u tebe nevyskytne nikdo, kdo by provedl svého syna nebo svou dceru ohněm, věstec obírající se věštbami, mrakopřavec ani hadač ani čaroděj ani zaklínač ani ten, kdo se doptává duchů zemřelých, ani jasnovidce ani ten, kdo se dotazuje mrtvých. Každého, kdo činí tyto věci, má Hospodin v ohavnosti...

Hospodin, tvůj Bůh, ti povolá z tvého středu, z tvých bratří, proroka jako jsem já. Jeho budete poslouchat, zcela podle toho, co jsi žádal od Hospodina, svého Boha, na Chorébu v den shromáždění...

Hospodin mi řekl: „Dobře to pověděli. Povolám jim proroka z jejich bratří, jako jsi ty. Do jeho úst vložím svá slova a on jim bude mluvit vše, co mu přikáží. Kdo by má slova, která on bude mluvit mým jménem, neposlouchal, toho já sám budu volat k odpovědnosti. Avšak prorok, který by opovržlivě mluvil mým jménem něco, co jsem mu mluvit nepřikázal, nebo který by mluvil jménem jiných bohů, takový prorok zemře... (Dt 18,9–22).

Text Deuteronomia je jediným historickým pramenem vysvětlujícím vznik starozákonního proroctví. Vyplývá z něj, že jej Izraelité nepřevzali od sousedních národů a že není pouhým lidským výmyslem. Proroctví je darem zvláštní Boží přízně vůči vyvolenému národu.³ Hlavním úkolem proroka je věrně sdělovat Boží vůli a varovat lid před neposlušností k Hospodinu.

Uvedené verše připravují čtenáře na vyprávění o Hospodinových poslech a o napětí, které bude jejich působení provázet.⁴ Zařazení tohoto textu do knihy Deuteronomium a zmínka o shromáždění na Boží hoře Chorébu zřetelně ukazují na postavu Mojžíše. Ten je považován za největšího proroka a – coby příjemce a zprostředkovatel Zákona – předobraz a vzor pravého proroctví. Mojžíš je však více než prorok, je skutečný Boží vyslanec a zakladatel.⁵

¹ Pod pojmem Izrael myslíme národ jako celek, nikoliv severní izraelské království.

² Nic na tom nemění skutečnost, že vznik zákona o prorocích spadá zřejmě až do přelomu doby exilní a po-exilní. Srov. HOBLÍK, J., *Proroci, jejich slova a jejich svět*, Praha: Vyšehrad, 2009, s. 285.

³ Srov. ŠKRABAL, P., *Příruční slovník biblický*, Praha: Nakladatelství Kropáč a Kucharský, 1940, s. 444.

⁴ Srov. HOBLÍK, J., *Proroci*, s. 159.

⁵ Srov. NOVOTNÝ, A., *Biblický slovník*, Praha: Kalich, 1956, s. 443–446.

1.2 OZNAČENÍ PROROKŮ V PÍSMU

Při četbě Starého zákona zjistíme, že se pro označení proroků nepoužívá jen jediný výraz, ale hebrejščina jich má celkem tři.

1) Prvním výrazem je *návi*. Tento termín se v Písmu vyskytuje více než 300krát.⁶ Jako příklad zde můžeme uvést Dt 18,15, 1Kr 13,18, Am 2,11, Oz 9,7 nebo Jr 9,7. Původ slova je zřejmě odvozen od semitského kořene *volat/provolávat*. Je otázkou, zda výraz *návi* chápat v aktivním výkladu (zvěstovatel poselství; ten, kdo je volající, proklamující), nebo přijmout pasivní výklad (Bohem povoláný).⁷ V základním slovesném tvaru (*nif'al*) znamená prorokovat, být v prorockém vytržení, mluvit jako prorok. V reflexivním slovesném kmeni (*hitpa'el*) znamená vyjadřovat se jako prorok nebo chovat se jako prorok.⁸ Termín *návi* původně patřil do oblasti kultického proroctví. Později došlo k významovému rozšíření titulu a označení *návi* tak získalo obecnou platnost.⁹

Ve starozákonních knihách najdeme rovněž prorokyně. Termínem pro jejich označení je *neviáh*. Jedná se o ženský tvar slova *návi*.¹⁰ Nejstarší z nich je Mirjam, Áronova sestra (Ex 15,20; Nu 12,1–16; Mi 6,4). Debóru známe z knihy Soudců (Sd 4,4), prorokyni Chuldu z Druhé knihy královské (2Kr 22,14–20) a Nóadju z knihy Nehemjáš (Neh 6,14). Prorokyně zmíněná v Iz 8,3 může být pouze manželkou proroka Izajáše.

Plurál *neví'im* představuje nejen množství proroků, ale i prorockou skupinu. *Bené hanví'im*, doslova proroctví synové, znamenají příslušníky skupiny proroků.¹¹ Ti bývali dost početní, bydleli společně, někdy i s manželkami. Živili se tím, co poskytovala příroda, ale dostávali i podporu od lidí. Někteří z nich měli i soukromý majetek. Víme, že proroci Elijáš a po něm Eliáša tato střediska proroků navštěvovali.¹²

2) Dalším termínem pro označení proroka byl *chóze*. Znamená „vidoucího“ neboli prorockého vizionáře (1Pa 21,9; Iz 30,10). Kořen *ch-z-h* znamená mít vidění, nazírat, užít, a to zpravidla mimo běžnou lidskou zkušenost. Substantivum *cházón* lze přeložit jako nazírání, vize, vidění.¹³ Hebrejščina má pro „vidoucího“ ještě výraz *ró'e*. Ten vychází z běžně užívaného výrazu pro „vidět“ (*r-a-h*).¹⁴ S tímto titulem se setkáváme například u Gáda, který je v 2S 24,11 označen jako „Davidův vidoucí“, nebo u proroka Ámose při jeho rozhovoru s knězem Amasjášem (Am 7,12). Pojmenování *chóze* a *návi* si jsou velmi blízké a dají se zpravidla zaměnit.

3) Posledním výrazem pro proroka byl *iš elóhím* (muž Boží). Tento titul ale nepatří k běžným označením starozákonních proroků. Lze jej chápat spíše v obecnějším smyslu jako označení někoho, kdo reprezentuje boží moc. Tedy výjimečného muže (ženský ekvivalent není doložen), skrze něhož Bůh činí zázraky a znamení. Vyskytuje se především v příbězích o Samuelovi, Elijášovi a Elišovi (1S 9,6; 1Kr 17,18; 2Kr 4,7).

⁶ Srov. VLKOVÁ, I., *Úvod do prorocké a mudroslovné literatury Starého zákona*, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012, s. 6.

⁷ Srov. VLKOVÁ, I., *Úvod do prorocké a mudroslovné literatury Starého zákona*, s. 6.

⁸ Srov. PÍPAL, B., *Hebrejsko-český slovník ke Starému zákonu*, Praha: Kalich, 2006, s. 97.

⁹ Srov. HOBLÍK, J., *Proroci*, s. 258.

¹⁰ Srov. PÍPAL, B., *Hebrejsko-český slovník ke Starému zákonu*, s.97.

¹¹ Srov. HOBLÍK, J., *Proroci*, s. 258.

¹² Srov. NOVOTNÝ, A., *Biblický slovník*, s. 726.

¹³ Srov. PÍPAL, B., *Hebrejsko-český slovník*, s. 50.

¹⁴ Srov. PÍPAL, B., *Hebrejsko-český slovník*, s. 149.

Na závěr můžeme dodat, že řecký termín *profétés* vyjadřuje toho, jenž mluví jménem druhého. Znamená tlumočnicka vůle Boží nebo božstev.¹⁵

1.3 PRAVÍ A FALEŠNÍ PROROCI

Jak již bylo výše řečeno, starozákonní proroci se lišili od pohanských věstců a jasnovidců, ale napětí mezi proroky existovalo i v samotném Izraeli. Falešní proroci žádné Boží poselství neobdrželi, jen předstírali, že jsou jeho nositeli. Často se dopouštěli podvodů a vládcům i lidu sdělovali jen to, co ti si přáli slyšet. Falešný prorok mluví svým vlastním jménem, nikdo ho neposlal a jedná pouze podle vlastního úsudku.¹⁶ Naproti tomu pravý prorok si je vědom toho, že skrze něj promlouvá někdo jiný. Ví, že je jen „mluvčím“ Boha, že nemá zvěstovat svou vůli a klamat druhé.

Jak rozlišit, zda je prorocká řeč pravá, či falešná, Bohem inspirovaná, či jen předstíraná? Jedno hledisko přináší již zmíněný Prorocký zákon: teprve budoucnost ukáže, zda prorok hovoří Božím jménem, anebo se jedná o podvod a opovážlivost, případně o duševní onemocnění.¹⁷ Podobně Jeremjáš hovoří k falešnému prorokovi Chananjášovi ve věci ukončení jha babylonského krále:

Prorok, který prorokoval o pokoji, byl uznán za proroka, kterého opravdu poslal Hospodin, až když došlo na slovo toho proroka (Jr 28,9).

Útěšná Chananjášova slova o konci babylonského útlaku (Jr 28,2–4) nebyla vyřčena z Božího vnuknutí, nýbrž ve snaze zalíbit se lidem. Ve své domýšlivosti navíc Chananjáš zlomí dřevěné jho, jež nosil Jeremjáš na šíji na znamení, že je potřeba se Babylonu podřídit (Jr 28,10–11). Čas ale ukáže, že pravdu měl Jeremjáš. Trestem pro klamného proroka je pak smrt. Druhé hledisko pravosti proroků ukazuje jiný text Deuteronomia:

Kdyby povstal ve tvém středu prorok nebo někdo, kdo hádá ze snů, a nabídl ti znamení nebo zázrak, i kdyby se dostavilo to znamení nebo ten zázrak, o němž ti mluvil... neuposlechněš slov takového proroka nebo toho, kdo hádá ze snů. To vás zkouší Hospodin, váš Bůh, aby poznal, zda milujete Hospodina, svého Boha, celým svým srdcem a celou svou duší... (Dt 13,2–13,6).

Z toho plyne, že ani znamení a zázraky nejsou věrohodným ukazatelem skutečného Božího posla. Základem pravosti prorockého poslání je věrnost Bohu a soulad s Boží vůlí. Pravý prorok vždy odkazuje na Boží zákon, vyhlášený jednou provždy Mojžíšem.¹⁸

1.4 PROJEVY PROROCKÉHO PŮSOBENÍ

Způsoby, kterými proroci navenek uskutečňovali své poslání, jsou v zásadě dva – promluvy a obrazné činy.

¹⁵ Srov. NOVOTNÝ, A., *Biblický slovník*, s. 724.

¹⁶ Srov. ŠKRABAL, P. *Příruční slovník biblický*, s. 442.

¹⁷ Srov. KOPPOVÁ, J., *Izraelští proroci*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, s. 20.

¹⁸ Srov. NOVOTNÝ, A., *Biblický slovník*, s. 821.

1.4.1 PROMLUVY

Těžisko prorokova působení spočívalo v orálním projevu. Vyřčená slova nebyla prorokovým vlastnictvím, ale vycházela od Hospodina. Proto formule uvádějící prorocké výroky nejčastěji zní: *Tak praví Hospodin*.¹⁹ Pro proroka je zásadní věrné tlumočení Božího slova posluchačům, i když se toto poselství setká s nezájmem, lhostejností, nebo dokonce i s nepřátelstvím.

Slova proroků čteme v příslušných biblických knihách. Je zde ale rozdíl mezi promluvou, uskutečněnou jen jednou za určité situace a před posluchači, a zapsaným textem. K tomu přistupuje fakt, že doba mezi pronesením slov a jejich písemným záznamem byla nezdědka velmi dlouhá. Přesto se můžeme domnívat, že se zapisovatelé snažili o přesné, byť i zkrácené znění. Jistě je při tom vedla úcta k inspirovaným slovům. I tak není vždy snadné pochopit takový význam textu, jaký měli ti, kdo prorokovu promluvu slyšeli poprvé.²⁰

1.4.2 SYMBOLICKÉ ČINY

Druhým projevem prorockého vystoupení jsou symbolické (obrazné) činy. Měly sloužit k pochopení vyřčeného slova a zároveň zpřítomňovat Hospodinovo jednání, které má mít viditelné důsledky.²¹ Iniciativa je vždy, stejně jako v případě slov, na straně Boha. Vykonaná akce vede k určitému zpředmětnění Božího slova, které se skrze symbolický čin začíná realizovat.²² Prorocké knihy uvádějí více než třicet symbolických činů proroků. Na základě toho můžeme usuzovat, že se patrně jednalo o nepřiliš časté projevy prorocké činnosti. Níže si uvedeme několik charakteristických příkladů symbolických činů.

Proroku Izajášovi a jeho ženě se narodí syn, kterého pojmenují *Rychle za kořisti spěchá lupič*, aby upozornil na blížící se pohromu z rukou Asyřanů (Iz 8,1–4). Ve dvacáté kapitole čteme o tom, jak ten samý prorok chodí nahý a bosý. Prorok Jeremjáš ukrývá pás, aby po delší době na jeho zpuchřelosti oznamoval budoucí události (Jr 13,1–11). Na znamení, že je třeba se podřídit Babylonu, chodí s dřevěným jhem na šíji (Jr 27). Symbolem naděje je pak Jeremjášova koupě pole v Anatótu, a to v nejtěžším období pro Judsko (Jr 32,1–15). Prorok Ezechiel názorně předvádí dobytí Jeruzaléma vojsky babylonského krále (Ez 4). V noci se prokopává zdí, aby naznačil, jak budou lidé včetně panovníka prchat z obleženého Jeruzaléma (Ez 12,1–20). Prorok Achijáš Šíloský roztrhl svůj plášť na dvanáct kusů. Tímto činem přislíbil Jarobeámovi vládu nad deseti izraelskými kmeny (1 Kr 11,29–39). V některých případech se obrazným činem stává sám prorokův osobní život: připomeňme Ozeášovo manželství (Oz 1;3), Jeremjášův celibát (Jr 16,1–9) nebo smrt Ezechielovy ženy (Ez 24,15–24).²³

¹⁹ Není bez zajímavosti, že tento slovní obrat pochází z profánního prostředí, když panovník sděloval svou vůli prostřednictvím posla.

²⁰ Srov. HOBLÍK, J., *Proroci*, s. 303.

²¹ Srov. HOBLÍK, J., *Proroci*, s. 306.

²² Srov. VLKOVÁ, I., *Úvod*, s. 14.

²³ Srov. RENDTORFF, R., *Hebrejská bible a dějiny*, Praha: Vyšehrad, 1996, s. 154.

1.5 OBSAH PROROCKÉ ŘEČI

Počátky Izraele jako národního a náboženského společenství mají svůj základ ve smlouvě, kterou uzavřel Bůh s praotcem Abrahamem (Gn 15; 17). Později byl dán Izraelitům skrze Mojžíše Zákon, jenž stanovil jasná pravidla týkající se vztahu lidu k Hospodinu. Z této smlouvy vyplývaly dvě povinnosti. Zaprvé požadavek naprosté věrnosti Hospodinu a zadruhé nutnost dodržování příkazů obsažených v Zákoně. Od počátku se ale lidem nedařilo zachovávat podmínky smlouvy. Obraceli se k cizím bohům a porušovali daná pravidla a příkazy. Proto jim Bůh posílal proroky, aby jim připomínali, jak mají správně jednat a co se stane, když nebudou poslušni Zákona. Kromě toho dodávali lidem odvalu a naději v těžkých obdobích utrpení a připomínali lidem Boží milosrdenství.²⁴

Proroci mluví více o národním hříchu Izraele než o přestupcích jednotlivců. Jejich slova nejen napomínají, ale i oznamují přicházející trest. Upozorňují na porušení smlouvy s Hospodinem a na z toho plynoucí důsledky. Boha však nevnímají jen jako trestajícího soudce, nýbrž jako toho, kdo dává odpuštění a spásu. Tematicky se proroci věnují třem oblastem života společnosti, a proto u nich hovoříme o kritice náboženské, sociální a politické.

1.5.1 NÁBOŽENSKÁ KRITIKA

Prvním tématem, jemuž se proroci věnují, je problematika kultu, obětí a vnějších projevů náboženského života. V tom bylo jejich hlavní poslání. Prorocká náboženská kritika v sobě obsahuje důraz na spojení kultu a etiky. Kritika chrámových obětí spočívá v tom, že se nemohou líbit Bohu, když lidé, kteří je konají, jsou zlí, lhostejní k právu a nemilosrdní vůči druhým. Takto přinášené oběti jsou ve skutečnosti svatokrádežné.²⁵ Přitom požadavek Hospodinův je jasný:

Chci milosrdenství, ne oběť, poznání Boha je nad zápaly (Oz 6,6).

U proroků tedy nejde o odmítání kultické praxe jako takové, to je v náboženské oblasti Izraele nemyslitelné, nýbrž o odmítání reálné praxe.²⁶ Část prorockých obžalob je zaměřena na chování a jednání samotných kněží. Například prorok Micheáš ukazuje na jejich úplatnost (Mi 3,11), Izajáš na opilství kněží (Iz 28,7–10), Jeremjáš a Ozeáš na celkové selhání kněží (Jr 2,8; Oz 5,1). Častá je kritika modloslužby, někdy spojená s výsměchem modlám (Iz 44,12–20). Na zanedbávání kultu upozorňuje hlavně prorok Malachiáš (Mal 1,6–14; 2,1–9). Ten vytýká kněžím, že Hospodina neberou vážně, když přivádějí k obětem kulhavá a nemocná zvířata. Hospodinu má přece patřit vždy to nejlepší. Malachiáš dokonce navrhuje chrám zavřít a přestat přinášet oběti (Mal 1,10).

²⁴ Srov. ALEXANDER, P., ALEXANDER, D., *Průvodce Biblií*, Praha: Česká biblická společnost, 2009, s. 411.

²⁵ Srov. BEAUCHAMP, P., „Prorok,“ in *Slovník biblické teologie*, ed. Léon-Dufour, Řím: Velehrad–Křesťanská akademie, 1991, s. 382.

²⁶ Srov. HOBLÍK, J., *Proroci*, s. 417.

1.5.2 SOCIÁLNÍ KRITIKA

Druhé velké téma, kterým se proroci zabývali, tvořila sociální kritika. Ta měla svůj základ v Zákoně, především v tzv. Knize smlouvy (Ex 20,22–23,33), jejímž obsahem jsou různá sociální ustanovení. Prorocká sociální kritika se – dnešní terminologií – věnuje otázkám sociálně-politickým, sociálně-právním a sociálně-ekonomickým.²⁷ Z velkého množství témat můžeme zmínit: zadržování mzdy (Jr 22,13; Mal 3,5), falšování měr a vah (Am 8,5; Oz 12,8; Mi 6,10–11), úplatnost soudců (Mi 3,11; Iz 1,23), odmítání propustit otroky ve stanovenou dobu (Jr 34,8–22) nebo nelidskost věřitelů (Am 2,8).

Sociální útisk a nespravedlnost pramenily nejčastěji z bezohledného jednání bohatých rolníků a velkostatkářů. Důsledkem takového jednání byla zvětšující se chudoba drobných zemědělců. Ti se pak dostávali pro dluhy do otroctví. Jejich snaha dobrat se práva narážela na zkorumpovanost a zaujatost soudců. Honba za majetkem a vykořisťování lidí vedly k odpadu od Hospodina a tím k vypovězení smlouvy, jejímž základním požadavkem byla láska k Bohu a k bližnímu.²⁸ Proroci se svými žalobami zastávali všech postižených, slabých a všelijak znevýhodněných obyvatel. Usilovali o právo a spravedlnost.

1.5.3 POLITICKÁ KRITIKA

Další oblastí, k níž se proroci výrazně kriticky vyjadřují, je politické dění. Problematické pro ně bylo zvláště spoléhání se na cizí mocnosti a uzavírání pochybných mezinárodních smluv. Je pochopitelné, že u takto zaměřené kritiky se proroci nezřídka dostávali do přímé či nepřímé konfrontace s vládcem.²⁹ Práví proroci však ani v politických otázkách, i přes hrozbu pronásledování, neopustili svou roli Hospodinových mluvčích.

Prorok Ozeáš kritizuje poměry v izraelském království nebo svévoli králů, kteří se neobracejí k Bohu, ale k modlám (Oz 7,16; 8,4). Ezechiel se svými slovy obrací proti králi Sidkijášovi a jeho neprozíravé spojenecké politice (Ez 17,1–21). Známá je intervence proroka Izajáše za syrsko-efrajimské války, kdy prorok vyzýval k důvěře v Hospodina a varoval před nebezpečím ze strany asyrského království.³⁰ Později Izajáš stejně napadá smlouvu, kterou uzavřel král Chizkijáš s Egyptem proti Asýrii. Pocit bezpečí z tohoto spojeneckého paktu je pouhou iluzí, opravdovou záštitou je zase jen Bůh (Iz 28,14–22). Prorok Jeremjáš přichází s krajně neobvyklým a pro mnohé nepřijatelným požadavkem: Je nutné se podřídit babylonské nadvládě. Cílem nemá být kolaborace s cizí mocností, zrada národa ani uznání jiných božstev. Jeremjáš ukazuje, že tragická situace izraelského národa je součástí Hospodinova soudu nad nevěrným lidem (Jr 27–28). Toto jeho poselství se týká všech, i přesídlenců z doby první deportace (Jr 29).

²⁷ Srov. HOBLÍK, J., *Proroci*, s. 410–412.

²⁸ Srov. KOPPOVÁ, J., *Izraelští proroci*, s. 44.

²⁹ Srov. HOBLÍK, J., *Proroci*, s. 413.

³⁰ Srov. VLKOVÁ, I., *Úvod*, s. 21.

Po úvodu se nyní budeme zabývat těmi proroky, u kterých se podrobněji hovoří o povolání. Podle chronologického pořadí začneme u Mojžíše, následovat budou Samuel, Izajáš, Elíša, Jeremjáš a Ezechiel.

2 MOJŽÍŠ

Jako první se zaměříme na charakteristiku povolání nejvýznamnější náboženské postavy Starého zákona – Mojžíše.

2.1 OSOBA MOJŽÍŠE A KNIHA EXODUS

Mojžíš je největší ze všech izraelských proroků. S jeho jménem jsou spojeny dvě nejdůležitější události izraelských náboženských dějin: vysvobození z Egypta a přijetí Zákona. Narodil se v době velkého útisku Izraele ze strany egyptského faraona. Jako každý hebrejský chlapec měl být hned po narození vhozen do Nilu. Mojžíšova matka však důmyslným řešením zachránila život svého syna (Ex 2,1–10). Po pobytu na faraonově dvoře Mojžíš vyšel ke svému lidu a viděl jeho bídu a utrpení. V rozhořčení zabil jednoho Egyptana, a proto musel utéct (2,11–15). Usadil se v midjánské zemi. Živil se jako pastýř stád svého tchána, midjánského kněze. Poklidný život Mojžíšův se ale zásadně změnil, když jej Bůh povolal, aby vyvedl izraelský lid z Egypta. Datovat tuto událost není snadné, v egyptské historiografii nenajdeme o odchodu Izraelců ze země žádnou zmínku. Většina badatelů se domnívá, že k vyjití z Egypta došlo ve 13. století př. Kr.³¹

Povolání Mojžíše se nachází v knize Exodus, která je druhou částí Pentateuchu. Exodus navazuje ve vyprávění na knihu Genesis. Mezi oběma knihami je ale značný časový posun. Nepočtený Boží lid, prosperující v egyptské zemi, uzavírá knihu Genesis. Na počátku Exodu už jde o velký národ, který žije v otroctví a útlaku.³²

2.2 VYMEZENÍ POVOLÁNÍ V TEXTU

Vymezit přesný rozsah textu, ve kterém se pojednává o Mojžíšově povolání, není snadné. Biblisté se neshodnou ani v určení příslušných kapitol.³³ I přes nejednoznačnost začátku a konce příběhu o povolání Mojžíše je zřejmé, že jeho základ tvoří třetí a čtvrtá kapitola. Vybranou perikopu rozdělují do tří částí. První část (3,1–12) začíná úkazem hořícího keře, po kterém následuje Hospodinova řeč k Mojžíši. Druhá část (3,13–22) obsahuje Mojžíšovy námitky. Jejím vrcholem je odhalení Božího jména. Ve třetí části (4,1–17) Mojžíš obdrží zázračná znamení. V závěru čtvrté kapitoly se Mojžíš vrací do Egypta a začíná plnit své poslání (4,18–31).

2.2.1 HOŘÍCÍ KEŘ (3,1–12)

Mojžíš pase ovce svého tchána Jitra.³⁴ Jednoho dne přivede stádo za poušť k hoře Choréb (Sínaj), kde později dostane od Boha Zákon. Jeho pozornost upoutá

³¹ Srov. ALEXANDER, P., ALEXANDER, D., *Průvodce Biblií*, s. 159. Dillard, R., Longman, T., *Úvod do Starého zákona*, Praha: Návrat domů, 2003, s. 52–55.

³² Srov. DILLARD, R., LONGMAN, T., *Úvod do Starého zákona*, s. 51.

³³ Srov. SLÁMA, P., *Exodus I, 1–15. Jak jsem zatočil s Egyptem*, Praha: Centrum biblických studií AV ČR UK v Praze ve spolupráci s Českou biblickou společností, 2020, s. 100.

³⁴ Podle jiné tradice Reúela (Ex 2,18).

oheň, který hoří uprostřed keře, ale nespaluje ho. Když se k němu přiblíží, je osloven Hospodinem. V textu je nejprve zmínka o Božím poslu, ale v dalších verších už hovoří samotný Bůh. Tato zřejmě pozdější vsuvka měla za cíl vyhnout se nevhodné představě zjevujícího se Boha v nízkém keři. Až do tohoto okamžiku se všechna Boží zjevení praotcům obešla bez nadpřirozených jevů. Mojžíš bude ale určen vyvést lid z otroctví prostřednictvím velkých znamení a divů.³⁵

Hospodin viděl, že odbočuje, aby se podíval. I zavolal na něho Bůh zprostředku keře: „Mojžíši, Mojžíši!“ Odpověděl: „Tu jsem.“ Řekl: „Nepřibližuj se sem! Zuj si opánky, neboť místo, na kterém stojíš, je půda svatá.“ A pokračoval: „Já jsem Bůh tvého otce, Bůh Abrahamův, Bůh Izákův a Bůh Jákobův.“ Mojžíš si zakryl tvář, neboť se bál na Boha pohledět (3,4–6).

Hospodin oslovuje Mojžíše jeho vlastním jménem. Dvojí oslovení připomíná Boží oslovení proroka Samuela (1S 3,10). Je to okamžik velmi osobní, takřka důvěrný. Mojžíš na něj odpovídá – stejně jako později Samuel – jednoduchou větou, která znamená připravenost naslouchat a být k dispozici. Musí si také zout boty, protože půda, na které stojí, je svatá. Toto gesto vyjadřuje úctu místu, kde přebývá Bůh. Odkazem na dosavadní konkrétní linii, na povolání praotců, na jejich zápasy a sliby, které jim dal, je představení Hospodina coby Boha Abrahamova, Izákova a Jákobova.³⁶ V celém úryvku o povolání Mojžíše zazní toto vyjádření celkem čtyřikrát.³⁷ V souladu se starozákonním přesvědčením, že člověk nemůže spatřit Boha a zůstat naživu, si Mojžíš zakrývá tvář.

Následuje první Hospodinova řeč, v níž dává Bůh jasně najevo, že na svůj lid nezapomněl. Není mu lhostejné utrpení Izraelců v Egyptě, dobře ví o všech jeho bolestech. Hodlá jim pomoci tím, že je z otroctví vysvobodí a uvede je do země *oplývající mlékem a medem, na místo Kenaanců, Chetejců, Emorejců, Perizejců, Chivejců a Jebúsejců*. Mléko a med jsou symboly ráje,³⁸ vyjmenované národy poukazují na to, že vyvolená země je plná obyvatel, s nimiž bude nutná vojenská konfrontace.³⁹ Záchranou svého lidu Bůh pověřuje Mojžíše. Má jít k faraonovi a vyvést Izraelce z Egypta.

Ale Mojžíš Bohu namítal: „Kdo jsem já, abych šel k faraonovi a vyvedl Izraelce z Egypta?“ Odpověděl: „Já budu s tebou. A toto ti bude znamením, že jsem tě poslal: Až vyvedeš lid z Egypta, budete sloužit Bohu na této hoře (3,11–12).

Mojžíš si uvědomuje, že se po svém pobytu na faraonově dvoře stal psancem a pak prostým pastýřem. Zdráhá se přijmout tak těžký úkol. Jeho otázka *Kdo jsem já* je opakem věty *Tu jsem*, kterou vyslovil na první Hospodinovo oslovení. Bůh ale Mojžíše ujišťuje, že bude s ním. Nezáleží totiž na lidských schopnostech. Jedinou kvalifikací mu bude Boží blízkost.⁴⁰ Zmínka o hoře Choréb odkazuje na budoucí události. Na místě, kde se Hospodin zjevil Mojžíšovi v hořícím keři, dojde k uzavření smlouvy a k vydání Zákona (Ex 19–32).

³⁵ Srov. ALTER, R., *The Five Books of Moses*, New York: W.W. Norton & Company, 2004, s. 318–319.

³⁶ Srov. TRUSINA, T., „Kontexty Mojžíšovy konverze,“ in *Příběhy povolání a obrácení v biblických textech*, ed. Jiří Hanuš, Jan Vybíral, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009, s. 32.

³⁷ Ex 3,6; 3,15; 3,16;4,5.

³⁸ Srov. Starozákonní překladatelská komise, *Výklady ke Starému zákonu I*, Praha: Kalich, 1991, s. 214.

³⁹ Srov. ALTER, R., *The Five Books of Moses*, s. 320.

⁴⁰ Srov. SLÁMA, P., *Exodus I, 1–15*, s. 114.

2.2.2 BOŽÍ JMÉNO (3,13–3,22)

Avšak Mojžíš Bohu namítl: „Hle, já přijdu k Izraelcům a řeknu jim: Posílá mě k vám Bůh vašich otců. Až se mě však zeptají, jaké je jeho jméno, co jim odpovím?“ Bůh řekl Mojžíšovi: „Jsem, který jsem. A pokračoval: „Řekni Izraelcům toto: Jsem posílá mě k vám. Bůh dále Mojžíšovi poručil: „Řekni Izraelcům toto: „Posílá mě k vám Hospodin, Bůh vašich otců, Bůh Abrahamův, Bůh Izákův a Bůh Jákobův.“ To je navěky mé jméno, jím si mě budou připomínat od pokolení do pokolení (3,13–15).

I když je Mojžíš ujištěn Boží pomocí, vznáší druhou námitku. Chce znát jméno Boha, který ho posílá k izraelskému lidu. Má obavu, že bez znalosti Božího jména mu tento lid neuvěří. Odpovědí je mu známá fráze *Jsem, který jsem*. Jedná se o odpověď, a zároveň i odmítnutí odpovědi.⁴¹ Toto tajemné Boží jméno, jež se už na pohled žádnému jménu nepodobá, bylo podrobena mnoha jazykovým a teologickým rozborům.⁴² Boží představení sebe samotného sice odkazuje na vlastní podstatu Boží, zdaleka ji ale celou neodhaluje. Podstatné je, že představuje Boha jako aktuálně existujícího a jedinácího, jako vždy svému lidu přítomného.⁴³ Na jedné straně ukazuje Boží blízkost, na druhé straně Boží suverenitu a nepostižitelnost. I v situaci, kdy se Bůh k člověku sklání, zůstává svrchovaným Pánem.⁴⁴

Ve zbývajících částech třetí kapitoly (3,16–22) Hospodin pokračuje v instrukcích Mojžíšovi. Ten má po příchodu do Egypta nejprve shromáždit izraelské starší a spolu s nimi pak jít k faraonovi. Po egyptském králi budou žádat o povolení odejít do pouště na vzdálenost tří dnů cesty a tam obětovat Bohu. To faraon nedovolí, a proto Hospodin bude bít Egypt svými mocnými divy. Navíc Izraelci neodejdou s prázdnou. Každá izraelská žena si od sousedky či od spolubydlící vypůjčí stříbrné a zlaté ozdoby a pláště. Nepůjde o loupení nebo nějaké kořistění. Většinou se tato lest vykládá tak, že se jedná o náhradu mzdy za otrockou práci v Egyptě. Kromě toho zlaté a stříbrné ozdoby byly nejspíše amulety, takže Egyptané tím přišli o pomoc svých božstev proti Izraelcům.⁴⁵

2.2.3 MOJŽÍŠOVY NÁMITKY (4,1–17)

Mojžíš však znovu namítl: „Nikoli, neuvěří mi a neuposlechnou mě, ale řeknou: Hospodin se ti neukázal (4,1).

Mojžíš vznáší další námitku. Bojí se, že mu lid neuvěří. Hospodin mu proto dává tři znamení: hůl, která se promění v hada (4,2–5), nakažení ruky malomocenstvím a její očištění (4,6–8) a změnu vody v krev (4,9). Pomocí těchto znamení může Mojžíš ostatním dokázat, že se s Bohem opravdu setkal a že je to právě on, kdo je má vysvobodit z moci Egypta. Hůl, kterou používají Mojžíš a Áron, představuje v knihách Exodus a Numeri důležitý odznak Bohem svěřené autority. Ve vyprávění o Mojžíšově povolání se mění z obyčejné pastýřské hole, z prostého pracovního nástroje (4,2), v hada (4,3). Ve 4,20 se už mluví o Boží holi. Ta sehraje významnou roli v mnoha pozdějších příbězích (např. Ex 14,16; 17,1–7).⁴⁶ Motiv hada, který se tu objevuje, odkazuje na svedení člověka v Gn 3. Všechna zmíněná znamení nemají zdůrazňovat Mojžíšovu výjimečnost,

⁴¹ Srov. CHILDS, B. S., *The Book of Exodus*, Louisville: Westminster Press, 1974, s. 76.

⁴² Např. CHILDS, B. S., *The Book of Exodus*, s. 60–64.

⁴³ Srov. Starozákonní překladatelská komise, *Výklady ke Starému zákonu I*, s. 215.

⁴⁴ Srov. SLÁMA, P., *Exodus I, 1–15*, s. 116.

⁴⁵ Srov. Starozákonní překladatelská komise, *Výklady ke Starému zákonu I*, s. 216–217.

⁴⁶ Srov. SLÁMA, P., *Exodus I, 1–15*, s. 133.

ani nechtějí zarazit svou zázračností. Tyto znaky ukazují na božskou moc a patří k výzbroji Božího zmocněnce. Mojžíš je smí používat jen pro uvěření Izraelců.⁴⁷

Mojžíš je ujištěn, že Bůh bude s ním. Zná Boží jméno a vládne třemi mocnými znameními. Zdálo by se, že nic nemůže bránit tomu, aby se vydal ke svému lidu splnit poslání, kterým jej Hospodin pověřil. Přesto se znovu vymlouvá:

Ale Mojžíš Hospodinu namítal: „Prosím, Panovníku, nejsem člověk výmluvný; nebyl jsem dříve, nejsem ani nyní, když ke svému služebníkovi mluvím. Mám neobratná ústa a neobratný jazyk.“ Hospodin mu však řekl: „Kdo dal člověku ústa? Kdo působí, že je člověk němý nebo hluchý, vidící nebo slepý? Zдали ne já, Hospodin? Nyní jdi, já sám budu s tvými ústy a budu tě učit, co máš mluvit (4,10–12).

Mojžíšova námitka je podobná jako u proroka Jeremjáše (Jr 1,6). Nedostatek řečnického talentu je pro Hospodina posla bezpochyby velký hendikep. Možná tu ale jde ještě o něco jiného: o nedůvěru v přesvědčivost příběhu samotného. Nejen toho týkajícího se vyslání Mojžíše, ale o celkový vztah mezi Izraelem a Hospodinem. O všechny události, slova a ustanovení, o to, proč je vyvolen zrovna Izrael, kam to vše směřuje a o co vlastně jde mezi člověkem a Bohem.⁴⁸ I když Mojžíš dostává další ujištění o Hospodinově blízkosti (*já sám budu s tvými ústy*), vznáší pátou námitku:

Ale Mojžíš odmítl: „Prosím, Panovníku, pošli si, koho chceš.“ Tu Hospodin vzplanul proti Mojžíšovi hněvem a řekl: „Což nemáš bratra Árona, toho lévijce? Zná ho, ten umí mluvit. Jde ti už naproti a bude se srdečně radovat, až tě uvidí (4,13–14).

Poslední námitka již vyvolá Boží hněv. Tento hněv se projeví jen v tom, že je Mojžíšovi dán Áron, jeho vlastní bratr, jako společník. Na rozdíl od Mojžíše se vyznačuje výřečností a ochotou. Bude proto pro lid srozumitelnějším mluvčím (4,15–16). Avšak autorita Mojžíše zůstane nedotčená, i nadále zůstane reprezentantem Boha on. Symbolem jeho autority je hůl, kterou bude konat znamení (4,17).⁴⁹

Celý oddíl (4,1–17) je svědectvím o velké Boží shovívavosti a trpělivosti. I přes neustálé Mojžíšovy výmluvy s ním Hospodin nepřerušil rozhovor a důsledně trvá na splnění úkolu, k němuž ho povolal.⁵⁰ Poté již Mojžíš odchází do Egypta a spolu s Áronem začíná vyjednávat s faraonem propuštění izraelského lidu.

2.3 SCHÉMA MOJŽÍŠOVA POVOLÁNÍ

Text Mojžíšova povolání je typickým příkladem schématu literárního druhu „vyprávění o povolání“.⁵¹ Toto schéma se vyznačuje těmito po sobě jdoucími kroky: setkání s Bohem (nebo úkaz), oslovení, úkol, zdráhání se, ujištění o pomoci a nakonec znamení. Jak ještě uvidíme, ne u všech prorockých povolání jsou tyto prvky přítomné; někdy chybí jeden nebo i více z nich. V Mojžíšově případě můžeme sledovat všech šest postupných dějů.

⁴⁷ Srov. DEMETEROVÁ, P., *Povolání ve Starém zákoně*, Olomouc, 2007. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci. CMTF. Vedoucí práce Stanislav Pacner, s. 20.

⁴⁸ Srov. TRUSINA, T., „Kontexty Mojžíšovy konverze,“ in *Příběhy povolání a obrácení v biblických textech*, s. 37.

⁴⁹ Srov. SLÁMA, P., *Exodus I, 1–15*, s. 136–137.

⁵⁰ Srov. Starozákonní překladatelská komise, *Výklady ke Starému zákonu I*, s. 217.

⁵¹ Srov. VLKOVÁ, I., *Úvod*, s. 20.

2.3.1 SETKÁNÍ S BOHEM (3,1–4)

Setkání Mojžíše s Bohem (3,1–4) se děje prostřednictvím neobvyklého úkazu – hořícího keře, který není ohněm stráven. Zvláštní úkaz přitahuje Mojžíšovu pozornost, a tak se k němu ze zvědavosti přiblíží. Hořící keř je viditelné znamení Boží moci, jež přesahuje hranice běžné lidské zkušenosti.⁵² Hospodin sám se sklání k člověku, aby ho oslovil a povolal.

2.3.2 OSLOVENÍ A ÚKOL MOJŽÍŠE (3,4.10)

Mojžíš je osloven Bohem z prostředku keře svým vlastním jménem (3,4). Dvojí oslovení *Mojžíši*, *Mojžíši* je možné dát do souvislosti s Božím oslovením praotce Jákoba předtím, než se svou rodinou sestoupil do Egypta (Gn 46,2). Obě oslovení rámuji období pobytu v egyptské zemi a současně spojují příběhy praotců s příběhem exodu.⁵³ Hospodin se Mojžíšovi představuje jako *Bůh Abrahamův*, *Bůh Izákův* a *Bůh Jákobův* a pověřuje ho konkrétním úkolem:

Nuže pojď, pošlu tě k faraonovi a vyvedeš můj lid, Izraelce, z Egypta (3,10).

2.3.3 MOJŽÍŠOVY NÁMITKY A UJIŠTĚNÍ O POMOCI (3,11–4,17)

Mojžíš vznáší celkem pět námitek. Do svěřeného úkolu se mu vůbec nechce, a tak hledá různé důvody, aby se svému poslání vyhnul. Na první námitku o vlastní způsobilosti (3,11) Bůh odpovídá příslibem své přítomnosti (3,12). Druhá námitka směřuje k identitě toho, kdo jej posílá (3,13). Hospodin sděluje své jméno, které je ujištěním o jeho bezpodmínečné blízkosti vždy a všude (3,14).⁵⁴ Ve třetí námitce Mojžíš vyslovuje pochybnost o tom, že mu starší Izraele neuvěří a neuposlechnou ho (4,1). Hospodin jej proto vybaví třemi znameními (4,2–9). Další námitka se týká Mojžíšovy jazykové (ne)schopnosti (4,10), ale i v tomto případě jej Bůh ujistí o své pomoci (4,11–12). Když vyčerpal všechny argumenty, Mojžíš žádá, aby Hospodin poslal někoho jiného (4,13). To se nestane, avšak Bůh přibírá k plnění úkolu Árona, jenž se má stát Mojžíšovým mluvčím (4,14–16).

2.3.4 ZNAMENÍ (3,12)

Znamení dané Mojžíši v 3,12, které hovoří o službě Bohu na hoře Chorébu, se vztahuje k pozdějším událostem. Kapitoly 19–34 v knize Exodus popisují předání Tóry (Zákona) izraelskému národu a krizi víry lidu (32–34) pod horou Sínaj (Choréb). Mojžíšova Tóra se stane ztělesněním Boží přítomnosti a poslušnost k ní výrazem pravé bohoslužby. Tato bohoslužba je v našem textu chápána jako znamení.⁵⁵

Dalšími znameními pro Mojžíše jsou proměna hole v hada a opět hada v hůl (4,2–5), uzdravení malomocné ruky (4,6–8) a proměna vody z Nilu v krev (4,9).

⁵² Srov. DEMETEROVÁ, P., *Povolání ve Starém zákoně*, s. 21.

⁵³ Srov. SLÁMA, P., *Exodus I, 1–15*, s. 105.

⁵⁴ Srov. Starozákonní překladatelská komise, *Výklady ke Starému zákonu I*, s. 215.

⁵⁵ Srov. SLÁMA, P., *Exodus I, 1–15*, s. 115.

Vyprávění o Mojžíšově povolání je dlouhé. Podrobně popisuje námitky, které Mojžíš postupně vznášel, stejně jako trpělivé Boží odpovědi na ně. Iniciativa je jednoznačně na straně Hospodina, který povolává, koho chce. Nezřídka si vybírá lidi, kteří na první pohled nemají žádné schopnosti či vlastnosti potřebné ke splnění úkolu nebo k prorockému poslání. Ani Mojžíš není výjimkou – je uprchlým otrokem a obyčejným pastýřem stád, je bez zkušeností vést lid, a navíc plný strachu a obav. V Božím plánu záchrany lidu je to ale právě on, kdo sehrál zásadní roli. Stal se vzorem víry a věrnosti Hospodinu. Proto také může svatopisec napsat: *„Nikdy však již v Izraeli nepovstal prorok jako Mojžíš, jemuž by se dal Hospodin poznat tváří v tvář“* (Dt 34,10).

3 SAMUEL

Dalším z proroků, kterými se budeme zabývat, je Samuel, kněz, prorok a vůdce národa, který působil na přelomu dvou významných epoch izraelských dějin.

3.1 OSOBNOST PROROKA SAMUELA

Samuel („Jméno jeho je Bůh“; nebo „Slyšte, Bůh!“)⁵⁶ patří k nejvýznamnějším postavám celého Starého zákona. Žil na konci období soudců a na počátku královské monarchie, tedy ve druhé polovině 11. století.⁵⁷ Samuelova matka Chana byla dlouho neplodná. Narození syna si u Boha vyprosila a po jeho odstavení jej přivedla do Hospodinovy svatyně v Šílu, kde byl knězem Élí (1S 1,24). U něj Samuel zůstal a po Élího smrti se sám stal soudcem a knězem všeho lidu. Na žádost Izraelitů pomazal za prvního izraelského krále Saula, muže z Benjamínova pokolení (10,1). Když se ukázalo, že Saul není vždy věrný Hospodinu, pomazal i druhého krále – Davida z kmene Juda (16,13). Ke konci svého života Samuel pobýval spíše v ústraní v obavě ze Saulova pronásledování. Když zemřel, „všechen Izrael se shromáždil a oplakával ho...“ (25,1). Samuelovou smrtí definitivně končí období přímé vlády Hospodina nad vyvoleným národem.

Povolání Samuela najdeme v První knize Samuelově. Knihy Samuelovy původně tvořily jednu knihu, ale později byly rozděleny na dvě části. První část končí Saulovou smrtí, druhá je věnována Davidově vládě. Knihy nesou jméno první velké postavy vyprávění Samuela, který však není jejich autorem. Skutečný autor zůstává neznámý.⁵⁸

3.2 VYMEZENÍ POVOLÁNÍ V TEXTU

Povolání Samuela popisuje třetí kapitola. Předchází mu vyprávění o Chanině velké touze po dítěti, která se naplnila narozením syna. Poté co malého Samuela přivedla do Šíla, pronesla chvalozpěv Bohu (2,1–10). Kniha pokračuje líčením ničemných skutků synů Élího, kteří zneužívali svého privilegovaného kněžského stavu k osobnímu obohacení (2,15–16), a dokonce zaváděli do bohoslužby kultickou prostituci (2,22). Na to reaguje Hospodin vyhlášením přísného soudu nad Élího domem (2,27–36).

Perikopu o Samuelově povolání můžeme rozdělit do pěti částí.⁵⁹ Verše 1–3 uvádějí místo a dobu události. Poté následuje čtveré oslovení Hospodinem (v. 4–10) a oznámení Boží vůle (v. 11–14). Ve čtvrté části Samuel oznamuje Élímu, co slyšel ve zjevení (v. 15–18). Poslední část (v. 19–21) ukazuje na význam Samuelova prorockého pověření pro celý Izrael. Další kapitoly knihy (1S 4–7) se týkají bojů Izraelců s Pelištejci a osudů Hospodinovy schrány.

⁵⁶ Srov. HELLER, J., *Výkladový slovník biblických jmen*, Praha: Advent-Orion, 2003, s. 850.

⁵⁷ Srov. NOVOTNÝ, A., *Biblický slovník*, s. 850.

⁵⁸ Srov. DILLARD, R., LONGMAN, T., *Úvod do Starého zákona*, s. 126.

⁵⁹ Srov. VÍTOVÁ, M., *Povolání proroka ve Starém zákoně*, Praha, 2006. Bakalářská práce. Univerzita Karlova. Katolická teologická fakulta. Vedoucí práce Josef Hřebík, s. 15.

3.2.1 MÍSTO A DOBA UDÁLOSTI (3,1–3)

Mládenec Samuel vykonával službu Hospodinovu pod dohledem Élího. V těch dnech bylo Hospodinovo slovo vzácné, prorocké vidění nebylo časté.

Jednoho dne ležel Élí na svém místě. Oči mu začaly pomasínat, takže neviděl. Boží kahan ještě nezhasl a Samuel ležel v Hospodinově chrámě, kde byla Boží schrána (3,1–3).

Úvodní verše třetí kapitoly představují Samuela jako chlapce, kterého Élí uvádí do kněžských povinností. To znamenalo hlídat schránu smlouvy, pečovat o Boží svícen a ohlašovat Boží právo.⁶⁰ Doba nebyla po náboženské stránce dobrá, Bůh se jakoby odmlčel, Boží výroky byly vzácné. Obě hlavní postavy příběhu spí ve stanu setkávání. Élí někde na svém místě a Samuel v blízkosti Boží schrány, která byla prostředkem komunikace mezi Hospodinem a lidem (srov. Ex 25,22). Zmínka o hořícím světle přináší bližší časové určení události: ocitáme se velmi brzy nad ránem.

3.2.2 HOSPODIN VOLÁ SAMUELA (3,4–10)

Hospodin zavolal na Samuela. On odpověděl: „Tu jsem.“ Běžel k Élímu a řekl: „Tu jsem, volal jsi mě.“ On však řekl: „Nevolal jsem, lehni si zase.“ Šel si tedy lehnout. Ale Hospodin zavolal Samuela znovu. Samuel vstal, šel k Élímu a řekl: „Tu jsem, volal jsi mě.“ On však řekl: „Nevolal jsem, můj synu, lehni si zase.“ Samuel ještě Hospodina neznal a Hospodinovo slovo mu ještě nebylo zjeveno. A znovu, potřetí, zavolal Hospodin Samuela. On vstal, šel k Élímu a řekl: „Tu jsem, volal jsi mě.“ Tu Élí pochopil, že mládence volá Hospodin. I řekl Élí Samuelovi: „Jdi si lehnout; jestliže tě zavolá, řekneš: Mluv, Hospodine, tvůj služebník slyší.“ Samuel si tedy šel lehnout na své místo.

A Hospodin přišel, stanul a zavolal jako předtím: „Samueli, Samueli!“ Samuel odpověděl: „Mluv, tvů služebník slyší (3,4–10).

Hospodin oslovuje Samuela a ten, v domnění, že ho volá jeho učitel, běží k Élímu. Teprve při třetím oslovení Élí poznává, kdo vlastně k chlapci hovoří. Dává proto Samuelovi radu, jak se má zachovat. Při čtvrtém oslovení se zdá, jako by byl Hospodin přímo fyzicky přítomný. Pisatel zde použil výraz „stanul“ (postavil). Ve Starém zákoně se nikde jinde neříká, že by se Hospodin postavil před člověkem. I z toho důvodu se lze domnívat, že šlo také o „vidění“.⁶¹ Rovněž dvojí opakování jména je v Písmu výjimečné, objevuje se jen v souvislosti s Abrahamem (Gn 22,11), s Jákobem (Gn 46,2) a s Mojžíšem (Ex 3,4). V této chvíli je Samuel připraven naslouchat Bohu a s pokorou se nabídnout ke službě.⁶²

3.2.3 OBSAH HOSPODINOVY ŘEČI A ODPOVĚĚ ÉLÍMU (3,11–14. 15–18)

Hospodinova řeč k Samuelovi má povahu neodvratitelného soudního výroku nad Élího domem. Jde o potvrzení slov, která již pronesl muž Boží v 2,27–36. Élího domu pro jeho nepravost už není pomoci; zanikne a místo něj bude vykonávat kněžskou službu Samuel. Není divu, že se Samuel bál oznámit Élímu obsah vidění. Ten však na chlapce naléhal, aby mu vše pověděl a nic nezatajoval. Samuel tedy knězi oznámil hrozivý Boží rozsudek nad ním a nad jeho syny. Na tuto zdrcující zprávu Élí odpověděl

⁶⁰ Srov. Starozákonní překladatelská komise, *Výklady ke Starému zákonu II*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996, s. 160.

⁶¹ Srov. CHALUPA, P., *První Samuelova: tragická postava na královském trůnu*, Praha: Centrum biblických studií AV ČR a UK v Praze ve spolupráci s Českou biblickou společností, 2018, s. 73.

⁶² Srov. DEMETEROVÁ, P., *Povolání ve Starém zákoně*, s. 32.

podivuhodně klidně až odevzdaně: „*On je Hospodin. Ať učiní, co je dobré v jeho očích*“ (3,18).

3.2.4 VÝZNAM SAMUELA PRO IZRAEL (3,19–21)

Závěrečné verše třetí kapitoly potvrzují, že Hospodinovo oslovení Samuela bylo pro jeho život zásadní a znamenalo počátek jeho prorockého úřadu:

Tak Samuel vyrůstal a Hospodin byl s ním. Nedopustil, aby některé z jeho slov padlo na zem. Celý Izrael od Danu až k Beer-Šebě poznal, že Samuel má od Hospodina prorocké pověření. Hospodin se mu dával i nadále vidět v Šílu; Hospodin se totiž v Šílu zjevoval Samuelovi svým slovem (3,19–21).

Samuelova autorita vyplývala z blízkého vztahu k Bohu, což pro něj znamenalo trvalou Boží blízkost a pomoc. Jako kněz a prorok se stává známým po celém Izraeli, od Danu na severní hranici země až po Beer-Šebu na jižní hranici.⁶³ Samuelův výlučný vztah k Bohu se projevuje i tím, že se mu Hospodin i nadále zjevuje v Šílu svým slovem.

3.3 SCHÉMA SAMUELOVA POVOLÁNÍ

Zařadíme-li uvedenou perikopu do našeho schématu „vyprávění o povolání“ (setkání s Bohem, oslovení, úkol, zdráhání se, ujištění o pomoci a znamení), nalezneme společné i odlišné prvky. Setkání s Bohem zde má podobu slyšitelného hlasu ve snu, chybí vizuální vjem, jako tomu bylo v případě hořícího keře u Mojžíše. Pozoruhodné je opakované volání Hospodina, který počtvrté oslovuje mládence Samuela dvakrát jeho jménem (3,10). Hospodin ve své řeči nedává Samuelovi žádný úkol, jen mu oznamuje svůj soud nad Élího domem (3,11–14). V textu nenajdeme jedinou zmínku o Samuelově odmítnutí či neochotě ujmout se prorockého úřadu. Naopak je zdůrazněna Samuelova věrnost a poslušnost Božímu slovu (3,19). Jako ujištění o pomoci ze strany Boha lze chápat formulaci *a Hospodin byl s ním* (3,19). Podstatou této Boží blízkosti nejsou mocná znamení jako u Mojžíše, ale Hospodinovo pokračující zjevování se svým slovem v Šílu (3,21).

3.3.1 SETKÁNÍ S BOHEM A OSLOVENÍ (3,4.6.8.10)

Samuel je celkem čtyřikrát osloven Hospodinem. Zprvu se domníval, že ho volá kněz Élí, proto k němu také hned běžel (3,5). Élí však nepoznal Boží volání a poslal chlapce spát. Po dalším zavolání už Samuel k Élímu neběžel, jen šel (3,6). Kněz jej poslal znovu spát. Teprve po třetím zavolání Élí pochopil, že mládence volá Hospodin (3,8). Důvodem, proč Samuel nebyl schopen rozpoznat Boží hlas, je uveden v sedmém verši: *Samuel ještě Hospodina neznal a Hospodinovo slovo mu ještě nebylo zjeveno*. Je to překvapivé, uvážíme-li, že Samuel sloužil právě v Hospodinově svatyni. Ovšem sami Éliovci Boha neznali. Iniciativa proto vychází od Hospodina, který se sám dává poznat.⁶⁴

⁶³ Srov. CHALUPA, P., *První Samuelova: tragická postava na královském trůnu*, s. 75.

⁶⁴ Srov. CHALUPA, P., *První Samuelova: tragická postava na královském trůnu*, s. 73.

Zdvojené oslovení Samuela při čtvrtém zavolání (3,10) zdůrazňuje naléhavost poslání,⁶⁵ stejně jako je výrazem Boží blízkosti a důvěrného vztahu. Dvojitý vyslovení Samuelova jména dává tušit, že jeho nositel bude významnou postavou dějin Izraele.

3.3.2 ÚKOL (3,11–14)

Samuel není pověřen určitým úkolem, Hospodin mu jen oznamuje budoucí události. Dozvídá se o věcech příštích, které ale nemůže nijak ovlivnit. To, co nastane, se už nedá změnit. Z toho důvodu jen naslouchá a pokorně přijímá Boží slovo. Není mu ani naznačeno, co má s tímto slovem provést. Jediné, co druhého dne udělá, a to v podstatě z donucení, je sdělení obsahu Hospodinovy řeči knězi Élímu (3,18).

Povolání Samuela se událo v nočním tichu. Bůh jej několikrát zavolal jménem, aby bylo jasné, ke komu chce hovořit. Není pochyb, že se volání vztahuje pouze na Samuela samotného. Bůh zůstává skrytý a čeká, až povoláný vysloví svoje rozhodnutí. Teprve potom přichází a sklání se k oslovenému člověku.⁶⁶ Samuel ještě neví, co ho čeká, co všechno bude muset jako Boží vyvolený vykonat. Neváhá ale se službou Bohu a odhodlaně odpovídá: *Mluv, tvůj služebník slyší* (3,10). Svému poslání zůstává věrný po celý život. Nedopustil, aby Hospodinovo slovo zůstalo bez odezvy.

⁶⁵ Srov. Starozákonní překladatelská komise, *Výklady ke Starému zákonu II*, s. 160–161.

⁶⁶ Srov. DEMETEROVÁ, P., *Povolání ve Starém zákoně*, s. 31.

4 ELÍŠA

Dalším prorokem, kterým se budeme zabývat, je Eliša. Jeho povolání je specifické a odlišuje se od povolání ostatních proroků.

4.1 PROROK ELÍŠA

Eliša („Bůh vysvobodil“)⁶⁷ byl synem Šáfata z Ábel-mechóly (1Kr 19,16) a nástupcem proroka Elijáše. Žil ve druhé polovině 9. století. S jeho jménem je spojeno množství legend a zázračných skutků, které popisuje druhá až třináctá kapitola Druhé knihy královské. Kromě toho Eliša (Elizeus) aktivně zasahoval do veřejného života. Podílel se mimo jiné na státním převratu, který vedl generál Jehú proti panovnickému dvoru královny Jezábel, veliké odpůrkyni proroka Elijáše. Tato událost skončila hrozným krveprolitím, při kterém přišla o život celá rodina krále Achaba, proroci, kněží a uctívači Baalovi i samotná Jezábel (2Kr 9–10). Z vyprávění o proroku Elišovi je dále patrné, že i když je izraelský národ Hospodinem vyvolený, toto vyvolení nevyklučuje ostatní národy a vůbec všechny lidi z dosahu Boží přízně a milosti. Nejlépe je to vidět na příběhu uzdravení velitele aramejského vojska Naamána (2Kr 5,1–19). Působením Božího milosrdenství je zbaven svého malomocenství; z pohana, který nepatří do izraelského společenství, se stává ctitel Hospodinův. Naamán tak patří k potomkům Abrahamovým a k dědicům jeho zaslíbení.⁶⁸

4.2 POVOLÁNÍ ELÍŠI

Elišovo povolání za proroka začíná Hospodinovým příkazem Elijášovi: *A Elišu, syna Šáfatova z Ábel-Mechóly, pomažeš za proroka místo sebe* (1Kr 19,16). Stalo se tak v okamžiku, kdy Elijáš pociťoval obrovskou únavu a osamocenost po zápase s Baalovými proroky na hoře Karmelu a následném útěku k Boží hoře Chorébu (1Kr 18–19). Domníval se, že zůstal posledním Hospodinovým služebníkem, na kterém spočívá veškerá odpovědnost. Navíc mu ukládají o život, je pronásledovaný a na útěku. V tu chvíli mu Bůh dává pomocníka a nástupce. Boží dílo bude i nadále pokračovat.⁶⁹

Vlastní událost povolání Eliši má podobu samostatného oddílu na konci devatenácté kapitoly (19,19–21). Těchto několik veršů tvoří souvislé vyprávění, které – na rozdíl od líčení ostatních prorockých povolání – nebudeme rozdělovat na více částí.

4.2.1 PŘEHOZENÍ PLÁŠTĚ (19,19–21)

Vlastní perikopa o povolání Eliši následuje po sestoupení Elijáše z hory Chorébu:

Odešel odtud a našel Elišu, syna Šáfatova, jak orá. Bylo před ním dvanáct spřežení a on sám při dvanáctém. Elijáš k němu přikročil a hodil na něj svůj plášť. Eliša opustil dobytek, rozběhl se za

⁶⁷ Srov. HELLER, J., *Výkladový slovník biblických jmen*, s. 68.

⁶⁸ Srov. HOCHMANN, F., *Když mluvili proroci*, Praha: České katolické nakladatelství, 1990, s. 89.

Elijášem a řekl: „Dovol, ať políbím otce a matku. Pak půjdu s tebou.“ On mu řekl: „Jdi a vrať se! Nezapomeň, co jsem ti učinil.“ Obrátil se tedy od něho, vzal spřežení dobytčat a obětoval je. Maso uvařil na dříví z jejich jha a dal je lidu, a ti jedli. Potom vstal, šel za Elijášem a přisluhoval mu (19,19–21).

Předání prorockého úradu se děje přehozením pláště. Jedná se o prorocké gesto, protože plášť odkazuje k Elijášově moci a k síle jeho osobnosti.⁷⁰ Údaj o počtu spřežení není náhodný. Dvanáctka poukazuje na dvanáct izraelských kmenů. Eliša stojí u posledního páru, jako by se již začínal připravovat na život bez majetku, bez rodiny, na život v poslání.⁷¹

Eliša svůj prorocký úděl přijímá. Okamžitě opouští dobytek a jde se rozloučit s otcem a matkou. Pak vezme spřežení dobytčat a obětuje je. Maso z oběti rozděljuje lidem. Když vše rozdá, jde za Elijášem, aby mu přisluhoval. Je to začátek jeho prorocké činnosti. Veškeré Elišovo jednání – jak opuštění spřežení, tak obětování zvířat a spálení pluhu – vyjadřuje důsledný Elišův rozchod s dosavadním způsobem života.⁷²

Motiv Elijášova pláště se v příbězích o Elišovi objevuje ještě jednou. Po Elijášově vystoupení do nebe (2Kr 2,11) Eliša zvedl plášť svého učitele, který z něho spadl, a učinil s ním zázračné znamení (2Kr 2,14). Rovněž toto symbolické gesto se stalo potvrzením Elišova nástupnictví a dokladem převzetí Elijášova duchovního dědictví.

4.3 SCHÉMA ELÍŠOVA POVOLÁNÍ

Povolání proroka Eliši se zcela vymyká našemu schématu. Z námi sledovaných šesti prvků, které lze v ideálním případě objevit ve struktuře „vyprávění o povolání“, můžeme uvažovat jediné o určité formě zdráhání se (19,20) a přijetí úkolu (19,19).

Elišovo povolání není provázeno mocnými činy a znameními. Vše se děje jaksi samozřejmě, takřka bez řečí. Jako by oba účastníci byli součástí tajemného Božího plánu, v němž jsou všechny okolnosti podstatné. Každý prvek této události (Elišovo zacházení se spřežením, počínání s pláštěm) slouží tomu, aby se ukázala Boží vůle a význam poslání.⁷³

4.3.1 ZDRÁHÁNÍ SE (19,20)

Ačkoliv Eliša okamžitě poznává, co symbolické přehození pláště znamená, a běží ihned za Elijášem, přece vyslovuje prosbu. Chce se ještě rozloučit s rodiči. To je jistě pochopitelné, ale Elijášova odpověď naznačuje určitou pochybnost ohledně Elišova rozhodnutí: *Jdi a vrať se! Nezapomeň, co jsem ti učinil* (19,20). Záleží tedy na Elišovi, zda se natrvalo připojí k Elijášovi, nebo se někde schová či uteče. Eliša ovšem neváhá. Text totiž nehovoří o tom, že by políbil svého otce a matku, nýbrž o obětování dobytčat na dříví z jejich jha a následující obětní hostině. Obyvatelé jeho rodného města jsou

⁷⁰ Srov. FILIP, M., *Povolání v bibli jako východisko pro pochopení křesťanského povolání*, Hradec Králové, 2017. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové. Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Vojtěch Brož, s. 15.

⁷¹ Srov. RYKEN, P., G., *1 Kings*, Phillipsburg, N.J.: P & R Publishing, 2011, s. 542.

⁷¹ Srov. VON SPEYR, A., *Eliáš*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1992, s. 65.

⁷² Srov. HOCHMANN, F., *Když mluvili proroci*, s. 65.

⁷³ Srov. VON SPEYR, A., *Eliáš*, s. 65.

svědkové Elišovy ordinace. Poté už nový prorok opouští Ábel-Mechólu navždy a stává se Elijášovým učedníkem.⁷⁴ Ve Starém zákoně nenajdeme jinou zmínku o tom, že by prorocký žák takto následoval svého učitele.⁷⁵

4.3.2 ÚKOL (19,19)

Elišovým úkolem je stát se prorokem. Ve starověku existovala představa, že moc výjimečné osoby proniká i do jejích vlasů, šatů nebo dalšího osobního vybavení.⁷⁶ Do této oblasti spadá i symbolické přehození Elijášova pláště.

Eliša se vzdává všeho, co má, co patřilo k jeho dřívějšímu způsobu života. Zcela se odevzdává svému novému životnímu poslání. Podobné scény čteme při povolání Ježíšových učedníků (Mt 9,9; Mt 4,18–22; Mk 1,16–20). Patrná připomínka Eliši se pak objevuje v odpovědi, kterou dává Ježíš muži přicházejícímu za ním s přesvědčením ho následovat. I tento člověk se chtěl nejprve rozloučit se svou rodinou. Ježíš mu však odpovídá naprosto jinak: „*Kdo položí ruku na pluh a ohlíží se zpět, není způsobilý pro království Boží*“ (L 9,62).

Eliša si své prorocké povolání sám nevybral. Byl to Bůh, kdo jej k této službě vyvolil. A stalo se tak prostřednictvím jiného povolaného člověka. Ani dnes si nikdo sám nevybírání, zda se stane knězem či pastorem. Na počátku vždy stojí Bůh se svým rozhodnutím o vyvolení.⁷⁷

⁷⁴ Srov. DE VRIES, S., *1 Kings*, Waco, TX: Word Books, 1985, s. 239.

⁷⁵ Srov. SMOLEK, J., *Povolání a následování v synoptických evangeliích*, Olomouc, 2009. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci. CMTF. Katedra biblických věd. Vedoucí práce Ladislav Tichý, s. 12.

⁷⁶ Srov. HOCHMANN, F., *Když mluvili proroci*, s. 65.

⁷⁷ Srov. RYKEN, P., G., *1 Kings*, s. 544.

5 IZAJÁŠ

Po prorocích Mojžíšovi, Samuelovi a Elišovi obrátíme svoji pozornost k charakteristice povolání proroka Izajáše.

5.1 OSOBNOST PROROKA IZAJÁŠE

O proroku Izajášovi víme jen to, co přináší sama kniha pojmenovaná jeho jménem. Podle Iz 1,1 byl synem Amóse a působil v Judsku, zejména v Jeruzalémě, za vlády králů Uzijáše, Jótama, Achaza a Chizkijáše, tedy ve druhé polovině osmého století. Měl ženu, která byla rovněž považována za prorokyni (8,3), a nejméně dva syny, kterým dal symbolická jména.⁷⁸ I když nezastával žádný veřejný úřad, zasahoval svými prorockými slovy do veřejných událostí a do mezinárodní politiky. Tak tomu bylo v období tzv. syrsko-efrajimské války (7,1–17), kdy vyzýval k důvěře v Boha a varoval před spojenectvím s Asýrií. Podobné postoje zastával při obléhání Jeruzaléma v roce 701 za panování krále Chizkijáše. Tehdy Boží pomoc skutečně přišla: asyrské vojsko odtáhlo (36–37).⁷⁹

Samotné jméno proroka vyjadřuje hlavní tezi, program jeho zvěstování a působení. Hebrejské Ješa'jáhú znamená „vysvobozuje Hospodin“ nebo „(nechť) spasí Hospodin“. Slova a činy Izajáše ukazují na skutečnost, že spása Božího lidu se uskutečňuje jen Hospodinovou aktivní péčí, která zachraňuje.⁸⁰

5.2 VYMEZENÍ POVOLÁNÍ V TEXTU

V knize proroka Izajáše se nacházejí dvě zprávy o povolání. V tzv. druhé písni o Hospodinově služebníkovi (49,1–6) slyšíme o tajemné postavě, kterou Bůh *povolal z života mateřského, od nitra mé matky připomínal moje jméno* (49,1). Podobné vyjádření, rovněž v první osobě, zazní u proroka Jeremjáše (Jr 1,5). I přes tento společný motiv se zdá, že deuterioizajášovský služebník neodpovídá nějaké konkrétní osobě proroka. Jde spíše o roli, kterou mohou sehrát jednotliví lidé, Izrael jako národ či personifikovaný Jeruzalém.⁸¹ Z toho důvodu se jím také nebudeme zabývat.

O povolání proroka Izajáše ke službě pak hovoří šestá kapitola. Předchází ji podobnoství o vinici (5,1–7) a následném Hospodinově soudu. Nadcházející sedmá kapitola líčí zatvrzelost krále Achaza v souvislosti se syrsko-efrajimskou válkou. Zároveň je šestá kapitola považována za začátek většího textového úseku tzv. Izajášových pamětí, některými autory vymezeného mezi 6,1–9,6.⁸² Prorok v těchto textech hovoří v první osobě (kap. 6 a 8) nebo se o něm mluví ve třetí osobě (kap. 7).

⁷⁸ Srov. Iz 7,3; 8,1.

⁷⁹ Srov. NOVOTNÝ, A., *Biblický slovník*, s. 253–254.

⁸⁰ Srov. PRUDKÝ, M., „Sijón bude vykoupen soudem (Iz 1,21–28),“ in *Obtížné oddíly Zadních proroků*, ed. Prudký, M., Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2016, s. 12.

⁸¹ Srov. VLKOVÁ, I., *Hospodinův služebník a nová smlouva: výklad „Písni o služebníkovi“ z knihy Izaiáš a jejich poselství o smlouvě*, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009, s. 108.

⁸² Srov. VLKOVÁ, I., *Izajáš I, 1–12, S námi je Bůh?* Praha: Centrum biblických studií AV ČR a UK v Praze ve spolupráci s Českou biblickou společností, 2019, s. 201.

Námi sledovanou perikopu lze rozdělit do tří základních částí. Verše 1–4 přibližují vizuální vjem, který měl Izajáš v chrámě. Druhá část (v. 5–7) přináší Izajášovu reakci na vidění a následné očištění a posvěcení proroka. V posledním oddílu (v. 8–13) probíhá rozhovor mezi prorokem a samotným Bohem, v němž zazní i vlastní poslání a předání úkolu.

Otázkou ovšem zůstává, zda šestá kapitola skutečně popisuje prorokovo povolání. Děj této kapitoly se podle prvního verše odehrává v roce, kdy zemřel král Uzijáš. Z úvodní věty knihy ale víme, že Izajáš působil i za vlády tohoto panovníka. Navíc scénu povolání nacházíme překvapivě až v šesté kapitole. Z toho důvodu se někteří badatelé domnívají, že se jedná spíše o zvláštní prorokovo pověření, nikoliv o vlastní povolání.⁸³ To by podporovala i skutečnost, že Iz 6 připomíná text 1Kr 22,19–23. Rovněž tam jistý prorok Míkajáš oznamuje králi, že viděl Hospodina sedícího na trůně a kolem něj nebeský zástup. Hospodin si také vybral dobrovolníka, který má skrze falešné proroctví způsobit smrt krále Achaba v boji, aby bylo učiněno zadost spravedlnosti. V případě Míkajáše tedy nejde o povolání, ale o nahlédnutí do Božího rozhodnutí uprostřed shromážděného nebeského zástupu. V případě Izajáše by mohlo jít o stejnou záležitost.⁸⁴

I když tedy zůstávají určité otázky ohledně přesného významu textu (povolání, nebo pověření?), budeme se jím zabývat, protože obsahuje některé typické prvky schématu „vyprávění o povolání“.

5.2.1 BOŽÍ ZJEVENÍ (6,1–4)

Izajáš začíná líčení svého povolání popisem vidění, které se mu dostalo v chrámě:

Toho roku, kdy zemřel král Uzijáš, spatřil jsem Panovníka. Seděl na vysokém a vznošeném trůnu a lem jeho roucha naplňoval chrám. Nad ním stáli serafové: každý z nich měl po šesti křídlech, dvěma si zastíral tvář, dvěma si zakrýval nohy a dvěma se nadnášel. Volali jeden k druhému: „Svatý, svatý, svatý je Hospodin zástupů, celá země je plná jeho slávy.“ Od hlasu volajícího se pohnuly podvaly prahů a dům se naplnil dýmem (6,1–4).

Začátek vyprávění je datován do roku, kdy zemřel král Uzijáš. Stalo se tak kolem roku 740. Smrtí Uzijáše končí období stability a míru, protože severní izraelské království začíná ohrožovat Asýrie. I když vláda jednoho krále končí, Hospodin sedí pevně na svém trůnu a vládne.⁸⁵

Izajáš pravděpodobně přišel na bohoslužbu do chrámu. To, co vidí, přesahuje běžnou lidskou zkušenost. Prožívá přítomnost živého Boha. Hospodin sedí na trůnu – jako král – a lem jeho roucha naplňuje chrám. Skutečnost, že chrám je naplněn pouze lemy, naznačuje nemožnost pozemské svatyně Boha pojmout. S tímto pojetím se v Písmu setkáváme často (srov. 1Kr 8,27).⁸⁶

⁸³ Srov. VLKOVÁ, I., *Izajáš: Svědectví o vítězíci důvěře*, Praha: Vyšehrad, 2014, s. 34.

⁸⁴ Srov. VLKOVÁ, I., „Bůh zatvrdil svůj lid (Iz 6,9–10),“ in *Obtížné oddíly Zadních proroků*, s. 42.

⁸⁵ Srov. SWEENEY, M., *Isaiah 1–39 with an Introduction to Prophetic Literature*, Grand Rapids, MI: William B. Eerdmans, 1996, s. 55.

⁸⁶ Srov. VLKOVÁ, I., *Izajáš I, S námi je Bůh?* s. 206.

Prorok ve svém vidění spatřil i nebeské dvořanstvo, shromážděné kolem Hospodinova trůnu. Jsou označeni jako serafové.⁸⁷ Podle předoasijských představ se jednalo o postavy pololidské, polozvířecí, podobné okřídleným hadům s lidskou tváří a lidskýma rukama. I ony si zakrývaly tvář a nohy. Nikdo totiž nemůže patřit na Boží tvář. Serafové provolávají slávu Hospodinu. Trojí opakované zvolání znamená, že v Bohu je počátek i plnost svatosti, která je hlavní charakteristikou jeho bytosti. Jí se odlišuje od všeho stvořeného. Termín „Hospodin zástupů“ zahrnuje všechny bytosti, jak na zemi, tak na nebesích, vždyť nebe i země jsou dílem jeho rukou.⁸⁸ Dým, který se objevil ve vidění, zaplnil celý prostor a skryl Hospodina před prorokovým zrakem. Jde zřejmě o oblak, jenž se vyskytuje v podobných zjeveních Boží přítomnosti (srov. Ez 10,4; Ex 14,19).⁸⁹

5.2.2 POSVĚCENÍ PROROKA (6,5–7)

Vidění Boží svatosti Izajáše mocně zasáhne. Při pohledu na Boží velikost si jasně uvědomuje svou vlastní nedostatečnost, a proto volá:

Běda mi, jsem ztracen. Jsem člověk nečistých rtů a mezi lidem nečistých rtů bydlím, a spatřil jsem na vlastní oči Krále, Hospodina zástupů.“ Tu ke mně přiletěl jeden ze serafů. V ruce měl žhavý uhlík, který vzal kleštěmi z oltáře, dotkl se mých úst a řekl: „Hle, toto se dotklo tvých rtů, tvá vina je odňata a tvůj hřích je usmířen (6,5–7).

V přítomnosti Boha Izraele se Izajáš cítí smrtelným a hříšným člověkem, sdílejícím nečistotu celého národa.⁹⁰ Po tomto prorokově vyznání následuje odpuštění. Žhavý uhlík z posvátného oltáře způsobí, že je Izajáš očištěn, posvěcen a jeho vina je spálena.⁹¹ Teprve Božím zásahem (prostřednictvím serafa) se prorok stává novým stvořením, je schopen slyšet Boží oslovení a postavit se do jeho služeb.⁹² Izajášovy rty zůstanou napořád nástrojem, kterým se bude zvěstovat Boží slovo. Dotknutí se a očištění Izajášových rtů bývá srovnáváno s Jeremjášem, jemuž Bůh vložil do úst svá slova, a to po doteku své ruky (Jr 1,9), a s Ezechielovým spolknutím popsaného svitku (Ez 2,9–3,3).

5.2.3 POVĚŘENÍ PROROKA (6,8–13)

Vtom jsem uslyšel hlas Panovníka: „Koho pošlu a kdo nám půjde?“ I řekl jsem: „Hle, zde jsem, pošli mne!“ Odpověděl: „Jdi a řekni tomuto lidu: „Poslouchejte a poslouchajte, nic nepochopíte, dívejte se, dívejte, nic nepoznáte. Srdce toho lidu obal tukem, zacpí mu uši, zalep mu oči, aby očima neviděl, ušima neslyšel, srdcem nepochopil, neobrátil se a nebyl uzdraven.“

Tu jsem řekl: „Dlouho ještě, Panovníku?“ On odpověděl: „Dokud nezpustnou města a nebudou bez obyvatel a domy bez lidí a role se nepromění v spoušť.“ Hospodin odvede ty lidi daleko a v zemi bude mnoho míst opuštěno. Zůstane-li v ní jen desetina, i ta bude zajata a přijde vniveč jako posvátný strom, jako dub, po jehož skácení zbude jen pahýl. Tento pahýl bude símě svaté (6,8–13).

⁸⁷ Od kořene s-r-f, znamenající „hořet“.

⁸⁸ Srov. Starozákonní překladatelská komise, *Výklady ke Starému zákonu IV*, s. 37.

⁸⁹ Srov. VÍTOVÁ, M., *Povolání proroka ve Starém zákoně*, s. 25.

⁹⁰ Sro. SWEENEY, M., *Isaiah 1–39*, s. 55.

⁹¹ Srov. KOPPOVÁ, J., *Izraelští proroci*, s. 65.

⁹² Srov. HOCHMANN, F., *Když mluvili proroci*, s. 192.

Na Hospodinovu otázku odpovídá Izajáš bez zaváhání. Dává se plně k dispozici. Mimořádný zážitek Boží přítomnosti jej vede k bezpodmínečné ochotě jít a zvěstovat Boží vůli. Liší se tím od některých jiných, váhajících proroků, jako jsou Mojžíš a Jeremjáš.⁹³

Verše 9–10 patří k nejtěžším textům Starého zákona vůbec. Před čtenáře staví nelehké otázky: Chce Bůh záměrně způsobit zatvrzelost a nechápavost svého lidu? A jaký má smysl, aby Izajáš mluvil, když lid nepochopí? Daný text ale neukazuje na Hospodinovo nelitostné jednání či na jeho zlou vůli. Neznamená to, že Bůh chtěl, aby se zatvrdilo srdce lidu; spíš to jen dopustil. Ostatně lid – jak se dozvídáme v předchozích kapitolách – není nevinný, dopouštěl se mnoha hříchů, byl krutý a nemilosrdný.⁹⁴ Hospodin proto počítá se zatvrzením lidu a je to součást jeho záměru. Odhaluje tím pravdu srdce, odmítání Boha a hřích.⁹⁵

Problém zatvrzení lidu je možné řešit pouze s ohledem na celou knihu Izajáš. V ní se mluví od počátku o soudu, který musí přijít, aby se lid očistil od svých hříchů a mohl obstát před svatostí svého Boha.⁹⁶ Citace Iz 6,9–10 se objevuje v evangeliích a dalších novozákonních spisech.⁹⁷ Dávné Izajášovo proroctví se tak naplňuje v době, kdy se Ježíšovo radostné poselství setkává s nepochopením a odmítáním.

Prorokova otázka *Dlouho ještě, Panovníku?* (doslova přeloženo *Dokdy, Hospodine?*) má funkci povzdechu či zoufalého zvolání.⁹⁸ Izajáš měl na mysli délku svého působení nebo dobu naplnění slyšené zvěsti. Obojí však spolu úzce souvisí. Boží odpověď je tvrdá: trest postihne města, pole i lidi. Nebude možné vyváznout, neboť nevěra nevděčného lidu vůči Hospodinu je veliká.⁹⁹

Někteří komentátoři přisuzují závěrečné verše (12–13) redakci po babylonském zajetí.¹⁰⁰ Pro pochopení celé šesté kapitoly jsou nicméně velmi důležité. Tváří v tvář všem pohromám a katastrofám je zde důvod k naději, že nedojde k naprostému zániku Božího lidu. Zůstane alespoň „pahýl“, který znovu vyraší. Ani nevěra lidu, ani zloba protivníků nemůže zničit Boží dílo.¹⁰¹

5.3 SCHÉMA IZAJÁŠOVA POVOLÁNÍ

Není úplně snadné zařadit Izajášovo povolání do našeho schématu „vyprávění o povolání“. Chybí oslovení proroka, protože Hospodinova výzva *Koho pošlu a kdo nám půjde?* (6,8) nemá přímého adresáta. V textu také nenajdeme zmínku o prorokově zdráhání se nebo neochotě přijmout prorocký úděl. Verš 11 (*Dlouho ještě, Panovníku?*)

⁹³ Srov. Ex 3–4; Jr 1.

⁹⁴ Srov. VLKOVÁ, I., *Izajáš: Svědectví o vítězíci důvěře*, s. 38.

⁹⁵ Srov. CHIOLERO, M., *Blaze tomu, kdo slyší tato slova*, Praha: Nakladatelství Paulínky, 1997, s. 119.

⁹⁶ Srov. VLKOVÁ, I., *Izaiáš 6,9–10 v Masoretském textu a v Septuagintě*, *Studia theologica* 16, č. 1 (2014), s. 15.

⁹⁷ Srov. Mt 13,14–15; Mk 4,12; L 8,10; J 12,40; Sk 28,26–27; Ř 11,8.

⁹⁸ Srov. VLKOVÁ, I., *Izajáš I, 1–12, S námi je Bůh?* s. 217.

⁹⁹ Srov. HOCHMANN, F., *Když mluvili proroci*, s. 193.

¹⁰⁰ Srov. BLENKINSOPP, J., *Isaiah 1–39, A New Translation with Introduction and Commentary*, New York: Doubleday, 2000, s. 226.

¹⁰¹ Srov. HOCHMANN, F., *Když mluvili proroci*, s. 193.

nelze považovat za nějaký projev odporu ze strany Izajáše, spíše se jedná o jisté vymezení se proti obsahu, respektive délce trvání nevděčného úkolu.¹⁰² Za určitý druh znamení bychom mohli považovat očištění prorokových úst (6,7). Zbývající dva prvky schématu (setkání s Bohem, úkol a ujištění o pomoci) jsou v dané perikopě přítomné.

5.3.1 SETKÁNÍ S BOHEM (6,1–4)

Na počátku své prorocké činnosti prožívá Izajáš ve vidění velkolepý obraz Boží slávy. Vidí Hospodina jako nejvyššího Krále, sedícího na trůnu, a obklopeného nebeskými bytostmi. Jde o obraz překračující jakoukoliv lidskou představu. Místem této extatické vize je chrám. Mohlo by se jednat buď o nebeský chrám, tedy nejvlastnější místo Božího přebývání, nebo o jeruzalémský chrám. Vzhledem k tomu, že některé vizuální prvky v textu vykazují podobnost se skutečným vybavením předexilního chrámu, je pravděpodobnější druhá možnost.¹⁰³ V každém případě vhléd do tajemství nesmírné Boží velikosti ovlivnil celý další Izajášův život a jeho prorocké poslání.

5.3.2 ÚKOL (6,8–10)

Jakmile Izajáš vyslovil souhlas se svým posláním, je mu předán tvrdý vzkaz lidu. O zkáze národa je už rozhodnuto, neboť ten je zatvrzelý a nechce se obrátit. Nic na tom nezmění ani prorokovo hlásání. I když lidé neuposlechnou a nic nepochopí, nebudou se moci vymlouvat, že nebyli varováni.¹⁰⁴ Tyto verše ukazují na tajemný Boží plán spásy člověka, který nelze lidským rozumem vždy rozpoznat. Izajáš přesto neváhá a plně se na Hospodina, který ho povolal, spoléhá.

Tento oddíl je rovněž dokladem velké moci Božího slova, ať tvořícího nebo destruktivního, které se nikdy nevrací s prázdnou, ale vykoná, co Bůh chce.¹⁰⁵

5.3.3 UJIŠTĚNÍ O POMOCI (6,11–13)

Ujištění o Boží pomoci je v případě Izajášova povolání jen nepřímé a týká se celého izraelského národa. Přes nezvratný soud nad lidem zůstává naděje v pahýlu, který bude „símě svatě“. Izrael tak má budoucnost, Bůh nedopustí jeho úplný zánik, Boží plán spásy tím nekončí.

5.3.4 ZNAMENÍ (6,6–7)

Izajáš má v chrámu vidění Panovníka na trůnu, obklopeného serafy. Je ohromen Boží svatostí a vznešenou nebeskou liturgií. Bůh zjevuje Izajáši svou moc a slávu, aby si byl dobře vědom, kdo jej povolává. Prorok vidí Hospodina jako Krále nade vším tvorstvem, jako vládce nebe a země. Kajícně volá, že je mužem „nečistých rtů“ (6,5). Rty

¹⁰² Srov. VLKOVÁ, I., „Bůh zatvrdil svůj lid (Iz 6,9–10),“ in *Obtížné oddíly Zadních proroků*, s. 42.

¹⁰³ Srov. VLKOVÁ, I., *Izajáš I, S námi je Bůh?* s. 205.

¹⁰⁴ Srov. HOCHMANN, F., *Když mluvili proroci*, s. 193.

¹⁰⁵ Srov. VLKOVÁ, I., *Izajáš I, S námi je Bůh?* s. 216.

mohou coby synekdocha zastupovat celého člověka, který už svou podstatou není hoden setrvávat v blízkosti Boha. V přítomnosti Boží svatosti Izajáš pociťuje svou hříšnost a nedostatečnost. Důvodem této nehodnosti není jen skutečnost, že člověk je bytost odlišná od Boha, ale i existence hříchu a nepravosti.¹⁰⁶

Nejdříve musí být očištěn sám prorok, a to žhavým uhlíkem, který vzal jeden ze serafů kleštěmi z oltáře, a dotkl se Izajášových rtů. Žhavý uhlík může být obrazem Boha, jenž je na jiném místě knihy přirovnáván ke šířajícímu ohni (33,14). Žár uhlíku je tak velký, že ani seraf se ho nedotýká, ale bere ho do kleští.¹⁰⁷

Očištěný a posvěcený Izajáš se na Hospodinovu výzvu dává plně k dispozici. Po tom všem, co právě prožil, neváhá se svou službou, i když ještě neví, co jej čeká. V milosti odpuštění hříchů, kterou mu Bůh udělil, přijímá nesnadný úkol. Má jít varovat lid a ohlásit nadcházející soud.

¹⁰⁶ Srov. VLKOVÁ, I., *Izajáš I, s námi je Bůh?* s. 211.

¹⁰⁷ Srov. VÍTOVÁ, M., *Povolání proroka ve Starém zákoně*, s. 25.

6 JEREMJÁŠ

Další prorok, jímž se budeme zabývat, je Jeremjáš, významná postava jedné z nejtragičtějších epoch židovských dějin, která skončila zbořením Jeruzaléma a odvečením lidu do babylonského zajetí.

6.1 OSOBNOST PROROKA JEREMJÁŠE

Jméno Jeremjáš je běžným jménem, ale jeho význam není jednoznačný. V úvahu přicházejí různé výklady, jako „hází Hospodin“, „klame Hospodin“, „vyvyšuje, velebí Hospodin“ nebo „uvolnil Hospodin“.¹⁰⁸ Jeremjáš se narodil v Anatótu, který leží nedaleko Jeruzaléma, v kněžské rodině. Jeho otcem byl Chilkijáš. Jeremjášovo veřejné působení začíná ve třináctém roce vlády krále Jóšijáše (627 př. Kr.) a pokračovalo až do zničení Jeruzaléma babylonskými vojsky. Nevíme přesně, kdy Jeremjáš zemřel, ale bylo to pravděpodobně v Egyptě. Pokud svou prorockou službu vykonával už v období Jóšijášovy náboženské reformy, je zvláštní, že žádný z jeho výroků nelze s určitostí datovat do těchto let.¹⁰⁹

Jeremjáš neměl snadný život. Musel sdělovat nepříjemné skutečnosti jak vůdcům národa, tak i všemu lidu. Jeho slova byla chápána jako projev zrady či zbabělosti. Předpovídal zničení chrámu a nucené vyhnání obyvatel. Není divu, že se několikrát ocitl v nebezpečí smrti (Jr 11,21). Na Hospodinův příkaz se neoženil, žil v celibátu, bez synů a dcer, což bylo tehdy krajně neobvyklé (16,2–4).

V knize proroka Jeremjáše se nachází několik textů, ve kterých sám prorok vyznává svůj duševní stav a útrapy, jež vyplývají z jeho obtížné služby. Tyto texty se nazývají Jeremjášova vyznání. Pro prorocké spisy není tento literární druh běžný. I když se názory exegetů na výklad a správné zařazení těchto textů liší, je nepochybné, že se zde setkáváme s projevy hluboké duševní krize proroka. Patrně nejzoufalejším výkřikem jsou slova, kterými Jeremjáš proklíná den svého narození (20,14–18). Tíha beznaděje u něj vede k prokletí celé své existence.¹¹⁰

6.2 VYMEZENÍ POVOLÁNÍ V TEXTU

O povolání proroka hovoří první kapitola knihy Jeremjáš. Ta začíná prologem (Jr 1,1–3), jehož úkolem je historické a geografické začlenění Jeremjášovy činnosti. Jsou zmíněni králové, během jejichž vlády prorok působil: Jóšijáš (640–609), Jójakím (609–598) a Sidkijáš (597–586). Jejich výčet není úplný, chybějí ti, kteří panovali jen velmi krátkou dobu, tedy králové Jóachaz (609) a Jójakín (598–597). Prolog obsahuje i důležité teologické poselství: Jeremjáš je prorokem, jehož si vyvolil Hospodin, aby Izraeli zvěstoval Boží slovo.¹¹¹

¹⁰⁸ Srov. PACNER, S., *Jeremjáš I, 1–5, Co uděláte, až přijde konec Jeruzaléma?* Praha: Centrum biblických studií AV ČR a UK v Praze ve spolupráci s Českou biblickou společností, 2019, s. 41–42.

¹⁰⁹ Srov. DILLARD, R., Longman, T., *Úvod do Starého zákona*, s. 93.

¹¹⁰ Srov. PACNER, S., „Vyznání zlořečícího proroka (Jr 20,7–18)“ in *Obtížné oddíly Zadních proroků*, s. 93.

¹¹¹ Srov. PACNER, S., *Jeremjáš I, 1–5, Co uděláte, až přijde konec Jeruzaléma?* s. 37.

Verše 4–19 se zpravidla rozdělují na dvě části, povolání proroka (4–10) a jeho poslání (11–19). Je pravděpodobné, že verš 10 nepatří k povolávací vizi, už z toho důvodu, že Jeremjáš je tu povolán k národům, ačkoliv byl předně prorokem pro Judsko. Verše 11–16 nemají s vlastním povoláním mnoho společného, zato verše 17–19 navažují na úvodní povolávací vizi, tedy na verše 4–9.¹¹² Nicméně i druhá část textu je pro událost povolání důležitá, a to z důvodu ujištění proroka Hospodinem a kvůli upřesnění jeho poslání.

6.2.1 ZPRÁVA O POVOLÁNÍ (1,4–10)

Povolání Jeremjáše začíná slovem, které k němu promluvil Hospodin. Toto slovo, o němž prorok mluví v první osobě, rozhodlo o jeho životě, údělu i poslání.¹¹³

Stalo se ke mně slovo Hospodinovo: „Dříve než jsem tě vytvořil v lůně matky, znal jsem tě, dříve než jsi vyšel z lůna, posvětil jsem tě, dal jsem tě pronárodům za proroka.“ Nato jsem odpověděl: „Ach, Panovníku Hospodine, nevím, jak bych mluvil. Jsem přece chlapec.“ Ale Hospodin mi řekl: „Neříkej: Jsem chlapec. Všude, kam tě pošlu, půjdeš, a všechno, co ti přikážu, řekneš. Neboj se jich, já budu s tebou a vysvobodím tě, je výrok Hospodinův.“

Hospodin vztáhl svou ruku a dotkl se mých úst. Pak mi Hospodin řekl: „Hle, vložil jsem ti do úst svá slova. Hleď, tímto dnem tě ustanovuji nad pronárody a nad královstvími, abys rozvracel a podvracel, abys ničil a bořil, stavěl a sázel (1,4–10).

Ve Starém zákoně se objevuje více než stokrát věta *Slovo Hospodinovo se stalo...* Tato fráze slouží zpravidla k tomu, aby prorok uvedl nějaké poselství k národu.¹¹⁴ Rovněž v knize proroka Jeremjáše jde o obvyklý způsob komunikace mezi Hospodinem a prorokem. Na tomto místě však začíná popis vlastního povolání, proto Jeremjáš zde není v pozici Hospodinova posla, nýbrž toho, komu je naopak poselství určeno.¹¹⁵

Vyvolení Jeremjáše za proroka se událo ještě před jeho narozením. Je to výjimečná situace, protože žádnému jinému prorokovi se nedostalo takového předurčení. Mojžíš a Samuel byli povoláni od narození, služebník z Deuteroizajáše z matčina lůna (44,2; 49,5), Jeremjáš byl posvěcen ještě před svým příchodem na svět. Čas vyvolení je záměrně blíže neurčen. Jen Hospodin ví, kdy toto rozhodnutí bylo učiněno.¹¹⁶ Zásvěcení Bohu znamenalo pro Jeremjáše oddělení od obecného lidu a vyvolení k prorockému úkolu. Takové vyčlenění sice pro něj bylo jistou předností, ale zároveň předností jen stěží záviděníhodnou.¹¹⁷

Jeremjášovo prorocké poselství je určeno nejen vlastnímu lidu, tedy Judsku a Jeruzalému, ale i okolním (pohanským) národům. Vždyť Bůh je pánem všech lidí, nemá žádné hranice. Prorok cítí tíhu takového poslání, proto se brání poukazem na svůj věk a na neschopnost hovořit. Výraz „chlapec“ (hebr. na'ar) má více významů. Nejobvykleji je chápán jako velmi mladý člověk, mladík. Ve starověkém Izraeli začínala

¹¹² Srov. HOBLÍK, J., „Přihlášení k vlastnímu poslání a zrození individuality,“ in *Příběhy povolání a obrácení v biblických textech*, s. 57–58.

¹¹³ Srov. Starozákonní překladatelská komise, *Výklady ke Starému zákonu IV*, s. 253.

¹¹⁴ Srov. DILLARD, R., LONGMAN, T., *Úvod do Starého zákona*, s. 274.

¹¹⁵ Srov. PACNER, S., *Jeremjáš I, 1–5*, s. 55.

¹¹⁶ Srov. LUNDBOM, J., *Jeremiah 1–20: A New Translation with Introduction and Commentary*, New York: Doubleday, 1998, s. 231.

¹¹⁷ Srov. Starozákonní překladatelská komise, *Výklady ke Starému zákonu IV*, s. 254.

dospělost věkem dvaceti let. Z toho důvodu se dříve mnoho exegetů domnívalo, že v okamžiku povolání mohlo být Jeremjášovi přibližně dvacet tři až dvacet pět let. Dnes se předpokládá mladší věk: mezi třinácti až dvaceti lety.¹¹⁸ V tomto případě však ani tak nejde o věk, jako o vnitřní nehotovost. Namítá-li Jeremjáš, že neví, jak mluvit, má na mysli obsah řeči, nikoliv formální dovednost se vyjadřovat.¹¹⁹ Výmluva týkající se neschopnosti hovořit se objevuje i u povolání Mojžíše (Ex 4,10).

Jeremjášovy obavy jsou vyvráceny samotným Hospodinem, který ho ujišťuje o své ochraně a pomoci. Prorok se stává Hospodinovým mluvčím, nemluví tedy sám za sebe, je poslem a ohlašovatelem Božího slova. Hospodin navíc vztáhl ruku, dotkl se jeho úst a vložil do nich svá slova. To připomíná Izajášovo vidění, ve kterém se jeden ze serafů dotkl žhavým uhlíkem prorokových úst a tak ho očistil od hříchu (Iz 6,6–7). Podobnost s Izajášem se netýká očistění jako takového, nýbrž v uložení Hospodinových slov do úst.¹²⁰ Prorok Ezechiel je zase pověřen ke službě tím, že sní popsaný svitek (Ez 2,8–3,3).

Vložení Božích slov do Jeremjášových úst naznačuje, že je to právě tento prorok, o němž se hovoří v Dt 18,18: *Povolám jim proroka z jejich bratří, jako jsi ty. Do jeho úst vložím svá slova a on jim bude mluvit vše, co mu přikáží.* Jeremjáš by se tak svým významem rovnal Mojžíšovi, kterému ale stále patří výjimečné postavení mezi ostatními proroky (srov. Dt 34,10).¹²¹ Motiv pozření Hospodinových slov se objevuje i na jiných místech knihy Jeremjáš (5,14; 15,16) a ohlas tohoto obrazu najdeme i u Deuteriozajáše (Iz 51,16) a Tritoizajáše (Iz 59,21).¹²²

Jeremjášův úkol je vyjádřen čtyřmi negativními a dvěma pozitivními příkazy. Boření a ničení, stejně jako rozvracení a podvracení, předcházejí novému stavění a sázení. Cílem prorocké zvěsti nemá být zkáza nebo konec světa, ale odstranění všeho zastaralého a zlého, aby bylo místo pro budování nového a spravedlivého světa.¹²³

6.2.2 POSLÁNÍ PROROKA (11–19)

Součástí Jeremjášova povolání jsou i dvě vidění:

Stalo se ke mně slovo Hospodinovo: „Co vidíš, Jeremjáši?“ Odpověděl jsem: „Vidím mandloňový prut.“ Hospodin mi řekl: „Víděl jsi dobře. Bdím nad svým slovem, aby se uskutečnilo.“

Slovo Hospodinovo stalo se ke mně podruhé: „Co vidíš?“ Odpověděl jsem: „Vidím překypující hrnec obrácený sem od severu.“ Nato mi řekl Hospodin: „Od severu se přivalí zlo na všechny obyvatele země. Hle, povolám všechny čeledi severních království, je výrok Hospodinův. Přijdou a každá postaví svou soudnou stolicí u vchodu do jeruzalémských bran, proti všem jeho hradbám kolkolem i proti všem judským městům. Vyhlásím jim své soudy nad všemi jejich zlými skutky, že mě opustili; jiným bohům pálili kadidlo a klaněli se dílu svých rukou (1,11–16).

¹¹⁸ Srov. PACNER, S., *Jeremjáš I, 1–5*, s. 60.

¹¹⁹ Srov. Starozákonní překladatelská komise, *Výklady ke Starému zákonu IV*, s. 254.

¹²⁰ Srov. PACNER, S., *Jeremjáš I, 1–5*, s. 64.

¹²¹ Srov. PACNER, S., *Jeremjáš I, 1–5*, s. 62.

¹²² Srov. HOBLÍK, J., „Přihlášení k vlastnímu poslání a zrození individuality,“ in *Příběhy povolání a obrácení v biblických textech*, s. 60.

¹²³ Srov. HOCHMANN, F., *Když mluvili proroci*, s. 248.

V prvním vidění (1,11–12) je použita hebrejská slovní hříčka. Mandlovník (šáqéd) se zde uvádí s tvarem slovesa bdít, být bdělý (šóqéd).¹²⁴ Mandlovník rozkvétá na jaře jako první, někdy koncem ledna nebo počátkem února. Znamená to, že vlastně nikdy nespí. Podobně Hospodin bdí nad svým slovem, aby se uskutečnilo. Zároveň je mandloňový prut znamením, které poukazuje na budoucí vyplnění ohlašovaných skutečností.¹²⁵

Druhé vidění (1,13) naznačuje obsah Jeremjášovy prorocké zvěsti. Ta souvisí s nebezpečím přicházejícím od severu, neboť téměř všechny nepřátelské invaze přišly z tohoto směru. Je to dáno i polohou Judska, které z východu a jihu ohraničuje poušť, ze západu pak Středozevní moře.¹²⁶

Ve verších 14–16 Hospodin prorokovi oznamuje, co čeká Izrael za jeho nepravost. Zlo ze severu dolehne na obyvatele celé země. Má charakter soudu, jímž Hospodin – skrze národy severu – odsoudí modloslužbu páchanou v Jeruzalémě a v judských městech. Ti, kteří ono zlo přinesou, vykonají jen Hospodinovo soudní rozhodnutí. Proto předmětem Jeremjášova prorockého poselství bude Hospodinův soud.¹²⁷

Verše 17–19 se vrací k Jeremjášově pověření. Znovu se opakují některé motivy a výrazy z veršů 4–10, jako například ujištění o Hospodinově pomoci či výzva k prorokově nebojácnosti:

Ty však přepásej svá bedra, povstaň a vyříd' jim všechno, co jsem ti přikázal. Jen se jich neděs, jinak tě naplním děsem z nich. Hle, učinil jsem tě dnes opevněným městem, sloupem železným a bronzovou hradbou nad celou zemí proti králům judským, proti jejich velmožům, proti jejich kněžím i proti lidu země. Budou proti tobě bojovat, ale nic proti tobě nezmohou, neboť já budu s tebou a vysvobodím tě, je výrok Hospodinův (1,17–19).

Prorok je opět vyzván k neohroženému hlásání Božího slova. Narazí při tom na odpor všech vrstev společnosti, ale tím, že jej Hospodin učinil „opevněným městem“, „železným sloupem“ a „bronzovou hradbou“, se stane neporazitelným. Obtížné prorokovo poslání přesahuje lidské síly. Jeremjáš však může počítat s Hospodinovou ochranou, která bude stále přítomná v jeho službě.

6.3 SCHÉMA JEREMJÁŠOVA POVOLÁNÍ

Charakteristickým znakem vyprávění o Jeremjášově povolání je jeho vysoká míra stylizace. To umožňuje vyslovit domněnku, že se jedná o liturgickou zprávu týkající se uvedení do služby. Jejím cílem by tak mohlo být zvýšení prorokovy autority ve společnosti a její všeobecné uznání.¹²⁸ Daný text tedy není přesným popisem toho, co se stalo, jak skutečně událost povolání proběhla. Celá první kapitola chce především ukázat, že Jeremjáš je – coby prorok – poslán k národu, aby mu sděloval Hospodinovu

¹²⁴ Srov. PÍPAL, B., *Hebrejsko-český slovník*, s. 173.

¹²⁵ Srov. LUNDBOM, J., *Jeremiah 1–20: A New Translation with Introduction and Commentary*, s. 236.

¹²⁶ Srov. PACNER, S., *Jeremjáš I, 1–5*, s. 76.

¹²⁷ Srov. Starozákonní překladatelská komise, *Výklady ke Starému zákonu IV*, s. 256.

¹²⁸ Srov. BRUEGEMANN, W., *A Commentary on Jeremiah: Exile and Homecoming*, Grand Rapids, MI: William B. Eerdmans, 1998, s. 24.

vůli. Kromě toho je zdůrazněna Boží iniciativa při povolání Jeremjáše. Ten si své životní poslání sám nevybral, ale naopak se mu bránil. Není proto žádný samozvanec, je pravým prorokem.¹²⁹

Protože schematičnost textu odpovídá typické struktuře „vyprávění o povolání“, nachází se v uvedené perikopě všech šest prvků této struktury: setkání s Bohem (1,4), oslovení (1,5), úkol (1,5.10), zdráhání se (1,6), ujištění o pomoci (1,7–8.18–19) a znamení (1,9). Součástí Jeremjášova povolání jsou i dvě již zmíněná vidění (1,11–13), která mají formu krátkého dialogu. Jejich úkolem je jednak přiblížit význam a obsah Hospodinových slov, jednak zdůraznit prorokovo poslání.

6.3.1 SETKÁNÍ S BOHEM A OSLOVENÍ (1,4.5)

Setkání s Bohem má v případě Jeremjáše jednoduchou podobu: bez bližších okolností se k němu „stalo“ slovo Hospodinovo. Nesmíme ovšem zapomínat, že slovem Bůh zjevuje svou vůli. Slovo také vyjadřuje Boží činnost a dění. Kromě toho vždy znamená nový podnět, jenž si vyžaduje následné zvěstování a ohlašování.¹³⁰

Bůh neoslovuje Jeremjáše jménem, jak je tomu v případě Mojžíše (Ex 3,4) a Samuela (1S 3,10), ale ihned poukazuje na jeho výjimečné povolání. Rozhodnuto o něm bylo ještě před Jeremjášovým narozením. V Písmu je jen několik postav, kterým se dostalo tak raného vyvolání. Mimo již zmíněných starozákonních příkladů můžeme uvést Jana Křtitele, který byl naplněn Duchem svatým „už od mateřského klína“ (L 1,15), nebo apoštola Pavla, jenž o sobě říká, že ho Bůh „vyvolil (oddělil) už v těle mé matky“ (Ga 1,15). Jeremjáše navíc Hospodin posvětil, což v sobě zahrnuje i očištění a vyvolání. Prorok se tak stává Hospodinovým vlastnictvím.¹³¹

6.3.2 JEREMJÁŠŮV ÚKOL A ZDRÁHÁNÍ SE (1,5–6)

Hospodin oznamuje Jeremjášovi své rozhodnutí: dal jsem tě pronárodům za proroka (1,5). Představa prorockého povolání vyvolala v Jeremjášovi nemalé obavy. Jistě mu byly známé osudy některých proroků a těžkosti spojené s jejich činností. Nelze se divit jeho námitce, že neumí mluvit. Je mladý, není ženatý a nemá vážnost otce rodiny. V tehdejší společnosti dodávaly mluvenému slovu autoritu teprve stáří a životní zkušenosti. Jeremjáš má obavu, že nebude brán vážně. Bojí se, že nebude schopen autoritativně veřejně vystupovat.¹³²

Upřesnění prorokova poslání obsahuje i verš 10, ve kterém Hospodin Jeremjášovi sděluje, aby „rozvracel a podvracel, aby ničil a bořil, stavěl a sázel“. Navzdory těmto hrozivým slovům má být cílem Jeremjášova konání život, protože zničení a zkáza jsou pouze prostředkem k dosažení tohoto konečného cíle.¹³³

¹²⁹ Srov. VLKOVÁ, I., *Úvod do prorocké a mudroslovné literatury Starého zákona*, s. 50.

¹³⁰ Srov. Starozákonní překladatelská komise, *Výklady ke Starému zákonu IV*, s. 252.

¹³¹ Srov. PACNER, S., *Jeremjáš I, 1–5*, s. 57.

¹³² Srov. KOPPOVÁ, J., *Izraelští proroci*, s. 101.

¹³³ Srov. PACNER, S., *Důvěřovat v člověka a důvěřovat v Hospodina (Jer 17,5–13): exegeticko-teologický výklad*, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010, s. 270.

6.3.3 UJIŠTĚNÍ O POMOCI A ZNAMENÍ (1,7–8.18–19. 1,9)

Bůh nenechává Jeremjáše bez pomoci. Stejně jako Mojžíše (Ex 3,12) ho ujišťuje, že bude s ním. Vysvobodí jej z každého nebezpečí, z každé těžké situace, do které se dostane. Nikdy nebude sám. Další povzbuzení Jeremjáše najdeme ve verších 18–19. Válečným slovníkem je prorok znovu ujištěn o síle Božího slova, proti kterému nic nezmůžou ani králové, ani velmoži, ani kněží, ani lid země. I když proti Jeremjášovi budou mnozí bojovat a snažit se ho zničit, může si být jistý, že *já budu s tebou a vysvobodím tě, je výrok Hospodinův* (1,19).

Boží pomoc Jeremjášovi se neomezuje na verbální rovinu. Hospodin se svou rukou dotýká prorokových úst a vkládá do nich svá slova. Setkáváme se tu s typickou ukázkou antropomorfismu, kdy se Bohu přisuzují lidské rysy, vlastnosti či lidská podoba. Podstatou tohoto mimořádného okamžiku je vyjádření kontaktu a iniciování komunikace.¹³⁴

Text Jeremjášova povolání upozorňuje na dvě důležité skutečnosti. Jeremjáš je opravdovým Hospodinovým prorokem, který si své nelehké poslání sám nevybral, neusiloval o ně, ani po něm netoužil. Vznesl jedinou námitku, pokud jde o schopnost řeči, ale jinak se nevymlouval a přijal úkol být prorokem všech národů.

Druhým důležitým prvkem při Jeremjášově povolání je Boží iniciativa: byl to sám Bůh, kdo ho k této službě povolal, a to již dávno před jeho narozením. Svému prorockému poslání zůstal Jeremjáš, jak je zřejmé z četby knihy pojmenované po něm, věrný po celý svůj život.

¹³⁴ Srov. HOBLÍK, J., „Přihlášení k vlastnímu poslání a zrození individuality,“ in *Příběhy povolání a obrácení v biblických textech*, s. 60.

7 EZECHIEL

Posledním prorokem, kterým se budeme zabývat, je Ezechiel, významná postava v období babylonského exilu.

7.1 OSOBNOST PROROKA EZECHIELA

Prorok Ezechiel („Bůh upevňuje“; „Upevní Bůh“)¹³⁵ se narodil jako syn kněze Buzího (Ez 1,3). Přípravoval se na svou službu v jeruzalémském chrámu, ale během první deportace (597 př. Kr.) byl spolu s jinými odvečen do Babylonu. Počátek Ezechielova působení můžeme stanovit k roku 593, kdy obdržel vidění – povolání (1,2). Poslední prorokův výrok se váže k roku 571 (29,17).¹³⁶ Krátce před dobytím Jeruzaléma mu zemřela milovaná žena. Jednání Ezechiela po její smrti mělo být lidu znamením, že Jeruzalém definitivně padl (24,15–24).

Kniha Ezechiel je napsána v první osobě, i když jméno proroka je v ní zmíněno pouze dvakrát (1,3; 24,24). V období mezi první a druhou deportací (597–587 př. Kr.) prorok upozorňoval na nevyhnutelnost soudu a snažil se přimět Judsko k obrácení (kap. 1–24). Po zničení Jeruzaléma a chrámu hlásal Boží záměr obnovit národ (od kap. 33). Původní kněžské povolání proroka se projevuje v popisu budoucího chrámu, jeho obřadů, kněží a pramene živé vody, který vytéká zpod obnoveného chrámu (kap. 40–48).

7.2 VYMEZENÍ POVOLÁNÍ V TEXTU

Přesné vymezení textu, v němž se mluví o povolání Ezechiela za proroka, není jednoduché stanovit. Vlastní povolání sice najdeme v oddíle 2,1–3,21, ale v širším kontextu zahrnují vyprávění o povolání první tři kapitoly knihy. Zvolený text můžeme rozdělit na tři části. První část (1,1–28) začíná úvodem (v. 1–3), který obsahuje časové a místní údaje, důležité pro pochopení popisu povolání i celé knihy proroka Ezechiela. Verše 4–28 jsou viděním přicházející Boží slávy. Druhá část (2,1–3,11) je pro nás klíčová, neboť se v ní nachází většina prvků námi sledovaného schématu o povolání proroků. Převažuje v ní přímá řeč. Ve třetí části (3,12–21) je Ezechiel ustanoven strážcem izraelského lidu a dále je upřesněno jeho poslání.¹³⁷

7.2.1 VIDĚNÍ HOSPODINOVY SLÁVY (1,1–28)

Třicátého roku ve čtvrtém měsíci, pátého dne toho měsíce, když jsem byl mezi přesídlenci u průplavu Kebaru, otevřela se nebesa a měl jsem různá vidění od Boha. Pátého dne toho měsíce, byl to pátý rok přestěhování krále Jójakína, událo se slovo Hospodinovo ke knězi Ezechielovi, synu Buzího, v kaldejské zemi u průplavu Kebaru. Tam na něm spočinula Hospodinova ruka (1,1–3).

„Třicátý rok“ byl předmětem mnoha výkladů. Uvažovalo se o době odvozené od některého významného data judských dějin nebo vlády Nebúkadnesarovy nebo zajetí

¹³⁵ Srov. HELLER, J., *Výkladový slovník biblických jmen*, s. 225.

¹³⁶ Srov. CHIOLERIO, M., *Blaze tomu, kdo slyší tato slova*, s. 150.

¹³⁷ Srov. BLOCK, D., *The Book of Ezekiel, Chapters 1–24*, MI: William B. Eerdmans, 1997, s. 111.

krále Jójakína. Pravděpodobněji šlo o prorokův věk, protože v tomto věku začínala kněžská služba (srov. Nu 4). Hospodin si povolal Ezechiela za proroka hned, jak dospěl do „kanonického“ věku. I když Ezechiel nebude moci sloužit jako kněz v jeruzalémském chrámu, přece má s ním Bůh své plány, a to na jiném místě a jinými způsoby.¹³⁸

Zásadní událost v prorokově životě se udála v daleké, pohanské zemi, do které byl odvečen vojsky krále Nebúkadnesara. Po pěti letech pobytu v babylonské říši přebývá Ezechiel spolu s dalšími přesídlenci u průplavu Kebaru. Zde se mu dostalo Božího zjevení. Kromě místa události se dozvídáme i její přesnou dataci, a to dokonce dvakrát. Bůh mluví do konkrétní historické situace, i když jeho slova přesahují daný rámec časový i prostorový.

Ezechiel zakouší mimořádný projev Boží přízně tím, že se mu *otevřela nebesa* (1,1). Tímto svrchovaným aktem se projevuje sám Bůh v plnosti své moci. Prorok tak může vidět to, co jiným zůstává utajeno. Spolu s viděním slyší Hospodinovo slovo (1,3).¹³⁹ Formulace *na něm spočinula Hospodinova ruka* (1,3) vyjadřuje, že prorok má vidění (srov. 3,22; 8,1; 37,1; 40,1).¹⁴⁰ Verše 4–28 popisují Ezechielovo vidění Boží slávy. Ta je provázena větrem, mraky a ohněm coby symboly Boží přítomnosti. Hospodinova sláva bývala znamením, že Bůh je uprostřed svého lidu. Nejprve zahalovala horu Sínaj (Ex 24,16–17), poté naplňovala stan setkávání postavený Mojžíšem (Ex 40,34–38) a později pak naplnila chrám v Jeruzalémě v okamžiku posvěcení (1Kr 8,11). Nyní tutéž Boží slávu Ezechiel vidí u průplavu Kebaru, tedy přímo v srdci babylonské říše. To znamená, že svrchovaný Bůh neopustil svůj lid ani v exilu. Prorok vidí také čtyři zvláštní bytosti, každou se čtyřmi tvářemi, a čtyři do všech stran pohyblivá kola pokrytá očima. Pohyblivost a oči kol symbolizují všudypřítomnost všemohoucího Boha.¹⁴¹

Nad hlavami bytostí se klenula nebeská klenba a nad klenbou stál trůn. Na něm *bylo cosi, co vypadalo jako člověk* (1,26), obklopený dokola oslňující září. Celé vidění je lidskými slovy v podstatě nesdělitelné; typickými výrazy jsou zde „jako“, „podobaly se“ apod. Pod dojmem ohromujícího vidění padá Ezechiel k zemi a slyší, jak k němu někdo mluví (1,28).

7.2.2 POVOLÁNÍ PROROKA (2,1–3,11)

Když Ezechiel leží tvář k zemi, Hospodin k němu začíná mluvit:

Řekl mi: „Lidský synu, postav se na nohy; budu s tebou mluvit.“ Jakmile ke mně promluvil, vstoupil do mě duch a postavil mě na nohy. I slyšel jsem ho k sobě mluvit. Řekl mi: „Lidský synu, posílám tě k izraelským synům, k těm bouřícím se pronárodům, které se vzbouřily proti mně. Oni i jejich otcové mi byli nevěrní až do tohoto dne. I synové jsou zatvrzelí a mají tvrdé srdce. Posílám tě k nim a řekneš jim: Toto praví Panovník Hospodin, ať poslechnou nebo ne, jsou dům vzpurný. Poznají však, že byl uprostřed nich prorok.

¹³⁸ Srov. Starozákonní překladatelská komise, *Výklady ke Starému zákonu IV*, s. 445. Alexander P., Alexander D., *Průvodce Biblií*, s. 462.

¹³⁹ Srov. Starozákonní překladatelská komise, *Výklady ke Starému zákonu IV*, s. 446.

¹⁴⁰ Srov. VLKOVÁ, I., *Úvod do prorocké a mudroslovné literatury Starého zákona*, s. 36.

¹⁴¹ Srov. KOPPOVÁ, J., *Izraelští proroci*, s. 131.

Ty, lidský synu, se jich neboj, neboj se ani jejich slov, když jsou vůči tobě zarputilí a jako trní, jako bys bydlel mezi štíry. Neboj se jejich slov a neděs se jich, jsou dům vzpurný. Promluvíš k nim má slova, ať poslechnou nebo ne; jsou to vzpurníci (2,1–7).

Prorok je nazván „synem člověka“. Jde o oslovení, které se v knize vyskytuje téměř stokrát, a vyjadřuje prvek slabosti a smrtelnosti.¹⁴² Na Boží pokyn a přispěním Božího Ducha může prorok opět povstat. Povolání do služby, které následuje, vyžaduje „vzpřímeného“ člověka, připraveného naslouchat a být poslušným. Uvedená scéna připomíná audienci u královského dvora, kde člověk přivedený k panovníkovi musel postojem prostrace vyjádřit svou podřízenost. Teprve na pokyn krále se mohl postavit.¹⁴³

Ezechielův úkol nebude snadný: je vyslán k nevěrným synům Izraele. Stává se Božím poslem. Podobně jako Jeremjáš (Jr 1,8) je povzbuzován, aby se vzpurného lidu nebál. Zmínka o trní a štírech může mít dva významy. Buď jde o symbolické vyjádření, které má ukázat na těžký prorokův život se zarputilým lidem. Žít s nimi je bolestné jako zranění trním a bodnutí štírů.¹⁴⁴ Nebo se naopak jedná o znamení prorokovy ochrany proti jeho nepřátelům.¹⁴⁵ Ať tak či onak, rozhodující je uložené slovo. Nezáleží na tom, zda Hospodinovo slovo lid přijme, nebo ne, hlavně musí být sděleno. I když je lid zatvrzelý, prorok je povinen plnit Boží vůli.

Osmým veršem začíná prorokova zkouška poslušnosti vůči Bohu.¹⁴⁶ Ezechiel má otevřít ústa a bez váhání sníst to, co mu podává Hospodinova ruka:

Ty, lidský synu, slyš, co já k tobě mluvím. Nebuď vzpurný jako ten vzpurný dům. Rozevři ústa a sněz, co ti dávám.“ Tu jsem viděl, že je ke mně vztažena ruka, a hle, v ní knižní svitek. Rozvinul jej přede mnou a byl popsán na vnitřní i vnější straně; byly na něm napsány žalozpěvy, lkání a bědování.

Řekl mi: „Lidský synu, sněz, co máš před sebou, sněz tento svitek a jdi, mluv k izraelskému domu.“ Otevřel jsem tedy ústa a on mi dal ten svitek sníst. Řekl mi: „Lidský synu, nakrm své břicho a naplň své útroby tímto svitkem, který ti dávám.“ Snědl jsem jej a byl mi v ústech sladký jako med (2,8–3,3).

Bezvýhradné přijetí Božího slova prorokem je vyjádřeno snědením knižního svitku, popsáno na obou stranách žalozpěvy, lkáním a bědováním zoufalého lidu. Prorok musí v sobě nést bolest a zoufalství těch, ke kterým je poslán, aby k nim mohl mluvit o naději. Více než kterýkoliv jiný prorok ztělesňuje Ezechiel poselství, které hlásá. Odtud pramení jeho autorita: ve svém těle nosí Boží slovo.

Skutečnost, že je svitek popsán na vnitřní i vnější straně znamená úplnost a dokončenost poselství. Ezechiel k němu nemá nic přidávat ani ho nějakým způsobem upravovat.¹⁴⁷ Přes zdánlivou nepoživatelnost a hrozivý obsah je svitek důkazem, že Hospodin na svůj lid nezapomněl a ví o jeho trápení.¹⁴⁸ Není bez zajímavosti, že se v tomto případě setkáváme s opačným vztahem mezi ústním a písemným proroctvím v Izraeli. Všeobecně se totiž předpokládá, že prorocká řeč byla nejprve oznámena ústně

¹⁴² Srov. VLKOVÁ, I., *Úvod do prorocké a mudroslovné literatury Starého zákona*, s. 37.

¹⁴³ Srov. BLOCK, D., *The Book of Ezekiel. Chapters 1–24*, s. 115.

¹⁴⁴ Srov. Starozákonní překladatelská komise, *Výklady ke Starému zákonu IV*, s. 452.

¹⁴⁵ Srov. BLOCK, D., *The Book of Ezekiel. Chapters 1–24*, s. 121–122.

¹⁴⁶ Podobně Abrahám v Gn 22.

¹⁴⁷ Srov. BLOCK, D., *The Book of Ezekiel. Chapters 1–24*, s. 124.

¹⁴⁸ Srov. Starozákonní překladatelská komise, *Výklady ke Starému zákonu IV*, s. 452.

a teprve později převedena do písemné formy. Zde je čtenář či posluchač svědkem opaku – psaný text předchází ústnímu vyjádření.¹⁴⁹

Posilněn Božím slovem je Ezechiel vyslán, aby mluvil k izraelskému lidu. Znovu je vyzván k neohroženosti:

Řekl mi: „Lidský synu, nyní jdi k izraelskému domu a mluv k nim mými slovy. Nejsi přece poslán k lidu temné mluvy a těžkého jazyka, nýbrž k domu izraelskému, ne k mnohým národům temné mluvy a těžkého jazyka, jejichž řeči bys nerozuměl; kdybych tě poslal k nim, poslechli by tě. Izraelský dům tě však nebude chtít poslechnout, poněvadž nejsou ochotni poslechnout mne; celý izraelský dům má tvrdé čelo a zatvrzelé srdce. Hle, dávám ti tvář právě tak tvrdou, jako je jejich, a čelo právě tak tvrdé, jako je jejich. Dávám ti čelo jako křemen, tvrdší než oblázek. Neboj se jich a neděs se jich, jsou dům vzpurný.“ Dále mi řekl: „Lidský synu, srdcem přijmi a ušima slyš všechna má slova, jež k tobě mluvím. Nuže, jdi k přesídlencům, k synům svého lidu. Budeš k nim mluvit a řekneš jim: „Toto praví Panovník Hospodin, ať poslechnou nebo ne (3,4–11).

Ezechiel má mluvit ke svému lidu, není poslán k cizím národům, kteří hovoří jinými jazyky. Paradoxně to pro něj nebude žádná výhoda, protože vlastní lid *má tvrdé čelo a zatvrzelé srdce* (3,7). Přesto se nemá bát. Bůh ho posílí a vyzbrojí tak, že bude tvrdší než kámen. Důležité je, aby svým srdcem přijal Boží slovo a zůstal věrný svému poslání.

7.2.3 EZECHIEL USTANOVEN STRÁŽCEM IZRAELSKÉHO DOMU (3,12–21)

Prorok vidí, jak Boží sláva za mohutného dunění odchází ze svého místa. I Ezechiel je duchem vyzdvižen a odnesen ke svým druhům ve vyhnanství:

Tak jsem přišel do Tel Abíbu k přesídlencům usazeným u průplavu Kebaru, k těm totiž, kteří tam byli usazeni, a seděl jsem tam po sedm dní a vzbuzoval mezi nimi úděs. Když uplynulo sedm dní, stalo se ke mně slovo Hospodinovo: „Lidský synu, ustanovuji tě strážcem izraelského domu. Uslyšíš-li z mých úst slovo, vyřídíš jim mé varování (3,15–17).

Po sedm dní se prorok „vzpamatovává“ z mocného duchovně extatického prožitku, způsobeného Božím zjevením. Při pohledu na prorokův stav je lid naplněn úděsem. Když uplyne sedm dní (sedmička je číslo plnosti), je Ezechiel Bohem pověřen, aby byl strážcem lidu. V době, kdy lid ztrácí svou zemi a je vystaven beznaději, stává se péče o každého jednotlivce obzvlášť důležitá.¹⁵⁰

Verše 18–21 uvádějí konkrétní pokyny pro povolání, jak má varovat a napomínat ty, kteří se dopouštějí něčeho zlého. Velký důraz je při tom kladen na odpovědnost proroka. V závěrečném úseku třetí kapitoly (3,22–27) vidí Ezechiel znovu Hospodinovu slávu a zároveň dostává příkaz zvěstovat svěřené poselství nejen slovem, ale i různými gesty (bude spoután; má oněmět).

¹⁴⁹ Srov. BLOCK, D., *The Book of Ezekiel. Chapters 1–24*, s. 126.

¹⁵⁰ Srov. Starozákonní překladatelská komise, *Výklady ke Starému zákonu IV*, s. 453.

7.3 SCHÉMA EZECHIELOVA POVOLÁNÍ

V prvních třech kapitolách knihy proroka Ezechiela nalezneme všech šest prvků našeho schématu o povolání. Bůh zjevuje prorokovi svou slávu prostřednictvím barevných obrazů a složitých symbolů (1,1–28). Oslovení je přímé, i když při něm nezazní jméno proroka (2,1–2). Úkolem, jímž Hospodin Ezechiela pověřil, je být prorokem, tedy oznamovatelem Boží vůle (2,3–5), a strážcem izraelského domu (3,17). Motiv zdráhání se je v textu naznačen jen nepřímě (2,8), zato znamení je zřejmé – napřažená Boží ruka se svitkem (2,9–3,3). Ujistění o pomoci spočívá ve výzvě prorokovi, aby se nebál (2,6; 3,9).

7.3.1 SETKÁNÍ S BOHEM (1,1–28)

Na počátku svého povolání vidí Ezechiel přicházející Boží slávu, která je znamením Hospodinovy přítomnosti uprostřed jeho lidu. Boží sláva se pak objevuje na dalších místech knihy (8,4; 10; 43,1–12). Čtyři zvláštní bytosti, jejichž popis přináší uvedená perikopa, jsou podobné postavám vyskytujícím se v mytologii a umění Mezopotámie od 15. století př. Kr. Tam byly považovány za „nižší bohy“ či „strážce chrámů“. V Izraeli se jim také říkalo cherubové (srov. 10,15) a jejich úkolem bylo sloužit Bohu.¹⁵¹ Ezechiel byl viděním ohromen, stejně jako dříve Izajáš v jeruzalémském chrámu (Iz 6,1–4).

7.3.2 OSLOVENÍ A ÚKOL (2,1–2.3–5.3,17)

Bůh se na proroka obrací oslovením „lidský synu“ (dosl. „syn člověka“, tedy smrtelník). Toto oslovení se vyskytuje v celé knize.¹⁵² Také Ježíš, když mluvil o sobě, používal nejčastěji vyjádření *Syn člověka*, což byl zřejmý odkaz k proroku Danielovi (Da 7,13).¹⁵³

Ezechiel je povolán, aby byl prorokem. Jeho hlavním úkolem je věrně zvěstovat Boží slovo. Ať už lidé poslechnou nebo ne, poznají, že je pravý prorok (2,5). Zásadní rozlišení mezi pravým a falešným prorokem bylo v tom, koho opravdu povolal Hospodin. Proto nejvážnější obvinění proti pravému prorokovi spočívalo v obvinění, že ho Bůh neposlal, tak jak se to stalo Jeremjášovi (Jr 43,2). V Ezechielově případě je jeho pravost potvrzena informacemi o tom, kdo jej povolává (Hospodin), kdo je povolávaný (Ezechiel) a ke komu je vyslán (izraelský národ).¹⁵⁴ Později je prorok ustanoven strážcem izraelského domu (3,17). Tímto posláním Hospodin pověřoval své služebníky, zvláště proroky (Jr 6,17; Abk 2,1).¹⁵⁵

¹⁵¹ Srov. KOPPOVÁ, J., *Izraelští proroci*, s. 131–132.

¹⁵² Srov. např. Ez 6,2; 7,2; 12,22.

¹⁵³ Srov. ALEXANDER P., ALEXANDER D., *Průvodce biblí*, s. 462.

¹⁵⁴ Srov. BLOCK, D., *The Book of Ezekiel. Chapters 1–24*, s. 117.

¹⁵⁵ Srov. Starozákonní překladatelská komise, *Výklady ke Starému zákonu IV*, s. 453.

7.3.3 ZDRÁHÁNÍ SE A UJIŠTĚNÍ O POMOCI (2,8.2,6.3,9)

Nějaký náznak Ezechielova váhání, neochoty či vymlouvání se v textu nenajdeme. Jedinou zmínku tvoří Hospodinův příkaz prorokovi, aby nebyl vzpurný, jako je vzpurný izraelský dům (2,8). Může se ale spíše jednat o určité varování do budoucí prorocké činnosti Ezechiela.

V Ez 2,6 zazní celkem třikrát Hospodinova výzva prorokovi, aby se nebál. Verš 3,9 tuto výzvu opakuje. Na rozdíl od některých jiných povolání chybí ujištění o Boží přítomnosti, o tom, že Bůh bude stále s prorokem (srov. Jr 1,8.19; Ex 3,12).

7.3.4 ZNAMENÍ (2,9–3,3)

Znamení pro Ezechiela je napřažená Boží ruka s knižním svitkem. S velkou pravděpodobností se jednalo o papyrus, který byl v tom období běžnějším materiálem pro psaní než kůže. Navíc bylo zvykem psát na vnitřní i vnější stranu papyrového svitku. Úprava kůže, na kterou by se dalo psát z obou stran, byla vyvinuta až mnohem později, po začátku křesťanské éry.¹⁵⁶

Knižní svitek, jež má Ezechiel na Hospodinův příkaz sníst, nevypadá na první pohled lákavě. Rozhodně ho nelze považovat za druh potravy. K tomu musíme přidat neradostný obsah, tvořený žalozpěvy, lkáním a bédováním. A přece byl Ezechielovi v ústech po jeho pozření *sladký jako med*. Je to důsledek setkání s Božím slovem, jak potvrzují i tyto verše z knihy proroka Jeremjáše:

Jakmile se objevila tvá slova, pozřel jsem je. Tvá slova mi byla veselím a radostí srdce. Nazývají mě tvým jménem, Hospodine, Bože zástupů (Jr 15,16).

V celém textu o povolání proroka mluví pouze Bůh, Ezechiel jen naslouchá a nechá se Bohem vést. Ve vyprávění je rozhodující přímá řeč, chybějí jakékoliv citové nebo neverbální reakce. To vše dokládá rozhodující Boží vůli při uvedení proroka do služby. Je to Bůh, kdo povolává a kdo určuje charakter a způsoby povolání.¹⁵⁷

Ezechiel je povolán k nevěrnému a zatvrzelému lidu. Musel tak překonávat stejné překážky, se kterými se potýkali proroci Izajáš (Iz 6,9–12) a Jeremjáš (Jr 1,17–19). Přesto neváhá a odevzdává se do služeb Božích. Po celý život jej posilovalo vidění, které měl na počátku svého působení u průplavu Kebaru. Dostalo se mu důkazu, že i ve vzdálené pohanské zemi Bůh zůstává se svým odvráceným národem. Neexistuje proto žádné místo a žádná situace, v níž by všemohoucí Bůh nebyl přítomen se svým majestátem a se svou starostlivou věrností.¹⁵⁸

¹⁵⁶ Srov. BLOCK, D., *The Book of Ezekiel. Chapters 1–24*, s. 124.

¹⁵⁷ Srov. BLOCK, D., *The Book of Ezekiel. Chapters 1–24*, s. 113.

¹⁵⁸ Srov. KOPPOVÁ, J., *Izraelští proroci*, s. 132.

ZÁVĚR

Na počátku povolání do prorocké služby vždy stojí Boží rozhodnutí. Nezáleží tedy na vlastnostech či schopnostech povolaného člověka, ani na jeho dosavadních zásluhách, nýbrž na svobodné Boží vůli. To ale neznamená popření lidské svobody. Je na každém osloveném člověku, aby sám vyslovil souhlas s tím, k čemu je volán. Někteří se rozhodli hned, jiní váhali nebo vznášeli námitky. Nakonec všichni přijali svěřený úkol. Hospodin nenechává své proroky bez pomoci a dává jim sílu ke snášení všech trápení a těžkostí. Událost povolání má trvalý účinek, protože od tohoto okamžiku jsou proroci ve stálém spojení s Bohem.

Každé prorocké povolání bylo originální, zcela neopakovatelné. Jedinečnost okamžiku setkání s Bohem vedla povolané lidi k celoživotní věrnosti uloženému poslání a k důvěře v Hospodina. I přes různost způsobů povolání a odlišné místní a časové souvislosti jsme mohli v této práci sledovat základní schematickou strukturu „vyprávění o povolání“. Můžeme tedy na závěr shrnout výskyt a použití šesti společných prvků, které se vyskytují při popisu prorockých povolání. Výjimku tvoří prorok Eliáš, jehož povolání je specifické tím, že se uskutečnilo prostřednictvím jiného proroka.

1) Setkání s Bohem. Prorokům Izajášovi a Ezechielovi se dostalo zcela mimořádného vidění. První spatřil Hospodina na trůnu obklopeného serafy, kteří mu vzdávali chválu (Iz 6,1–4). Druhý viděl přicházející Boží slávu, doplněnou nebeskými bytostmi (Ez 1,1–28). Jeremjášovo setkání s Hospodinovým slovem (Jr 1,4) bylo doplněno dvěma menšími viděními mandloňového prutu a překypujícího kotle (1,11–13). Mojžíš se ocitá v Boží přítomnosti prostřednictvím hořícího keře, který se nestravuje (Ex 3,1–4). V perikopě o povolání Samuela chybí vizuální vjem, zato Hospodin k prorokovi opakovaně volá (1S 3,4.6.8.10).

2) Oslovení. Bůh oslovuje jménem Mojžíše (Ex 3,4) a Samuela (1S 3,10). K Ezechielovi se obrací výrazem *lidský synu* (Ez 2,1). Jeremjáš je hned na počátku upozorněn, že je už dávno Hospodinovým vyvoleným (Jr 1,5). U proroka Izajáše přímé oslovení chybí, nalézáme zde jen nepřímou Boží výzvu k prorocké službě (Iz 6,8).

3) Úkol. Společným úkolem pro všechny povolané je stát se prorokem, mluvčím Boha. Přesto jsou mezi jednotlivými postavami rozdíly. Jako proroci jsou přímo Hospodinem označeni Jeremjáš (Jr 1,5) a Ezechiel (Ez 2,5). Jsou vysláni, aby sdělovali Boží slovo (Jr 1,7; Ez 2,3–5). Ezechiel je navíc po sedmi dnech ustanoven strážcem izraelského domu (Ez 3,17). Izajáš má jít a mluvit k lidu (Iz 6,8–10). Samuel žádný konkrétní úkol nedostává, Bůh mu jen oznamuje své rozhodnutí o zkáze Élího domu (1S 3,11–14). Naproti tomu je Mojžíš vyslán k faraonovi, aby s ním vyjednal propuštění Izraelců z Egypta (Ex 3,10). Eliáš se stává prorokem tím, že přes něj Eliáš přehodí svůj plášť (1Kr 19,19).

4) Zdráhání se. Nelze se divit tomu, že se proroci zdráhají přijmout svůj úděl. Prorocké poslání je vždy spojeno s mnoha obtížemi. Rekordmanem v tomto ohledu je Mojžíš, který v rozhovoru s Hospodinem vznáší postupně pět námitek. Nejprve poukazuje na svou bezvýznamnost (Ex 3,11), poté chce ujištění o identitě toho, kdo jej posílá (3,13), následně pochybuje o tom, že ho Izraelci poslechnou (4,1). Čtvrtá námitka se týká jeho jazykové neobratnosti (4,10), pátá námitka je pouhou výmluvou, v níž chybí

jakýkoliv argument proti přijetí poslání (4,13). Jeremjáš poukazuje na svůj nízký věk (Jr 1,6). V jeho případě ale nelze mluvit o odmítnutí, Jeremjáš má spíše obavu, že Boží slovo jím hlášené nebude přijímáno. V perikopě o povolání Ezechiela se objevuje jen náznak neposlušnosti, když Hospodin proroka nabádá, aby nebyl vzpurný (Ez 2,8). U proroků Samuela a Izajáše prvek zdráhání se nenajdeme.

Zcela specifická je situace při povolání Elíši, kde je přítomné potenciální riziko. Po výzvě k následování Elíša žádal, aby se směl rozloučit s rodiči. Vystavil tak své čerstvě nabyté povolání určité zkoušce. Odloučení od Elijáše, byť jen krátké, mohlo vést ke změně Elíšova rozhodnutí následovat svého učitele. Elíša však v této zkoušce obstál. Po rozloučení s otcem a matkou vše, co měl, rozdal a vydal se za Elijášem.¹⁵⁹

5) Ujistění o pomoci. Bůh nenechává proroky bez pomoci a ujišťuje je o své blízkosti. Mojžíšovi se na každou z jeho námitek dostalo povzbuzující odpovědi. Bůh mu řekl, že bude s ním (Ex 3,12), sdělil mu své jméno (3,14), dal mu tři zázračná znamení (4,2–9), znovu ho ujistil svou přítomností (4,11–12) a nakonec mu dal na pomoc jeho bratra Árona (4,14–16). Jeremjášovi Hospodin sděluje, aby se nebál, protože bude s ním a vysvobodí ho. Toto ujistění zazní v textu o povolání dvakrát (Jr 1,7–8.18–19). O Samuelovi se dozvídáme, že *Hospodin byl s ním* (1S 3,19). Ezechiel je několikrát upozorněn, aby se nebál (Ez 2,6; 3,9). Samotnému Izajášovi se nedostalo podobného ujistění, nicméně závěrečné verše šesté kapitoly přinášejí naději, že Bůh na svůj národ definitivně nezanevřel a stále s ním počítá (Iz 6,11–13).

6) Znamení. Většinu prorockých povolání doprovází nějaké mimořádné znamení. Mojžíšovi je dána hůl, která se proměňuje v hada (Ex 4,2–5), dále zázračné konání s rukou (4,6–8) a div s vodou z Nilu (4,9). Zvláštním znamením je pak zmínka o bohoslužbě na hoře Chorébu (3,12). Pro Izajáše bylo důležité očištění a odpuštění vin, ke kterému došlo žhavým uhlíkem při dotyku jeho úst (Iz 6,6–7). Proroku Jeremjášovi vložil Hospodin do úst svá slova (Jr 1,9–10). Podobnou zkušenost prožil Ezechiel, když snědl knižní svitek, který mu podala napřážená Boží ruka (Ez 2,9–3,3). Znamením pro Samuela byla opakovaná setkání s Hospodinem ve svatyni v Šílu (1S 3,21).

Téma povolání proroků ve Starém zákoně není zajímavé jenom pro bližší poznání izraelského proroctví. I dnes si Bůh povolává své služebníky. Děje se tak jinými způsoby a rozdílnými cestami. Mnohé prvky ale zůstávají stejné, například ochota naslouchat Bohu, snaha netrvat na vlastních představách, potřeba čistoty srdce pro přijetí poslání nebo překonání strachu z nadcházejících těžkostí. Možným pokračováním této bakalářské práce by mohlo být téma povolání v Novém zákoně, zvláště v evangeliích.

¹⁵⁹ Srov. FILIP, M., *Povolání v bibli jako východisko pro pochopení křesťanského povolání*, s. 45–46.

BIBLIOGRAFIE

PRAMENY:

Bible. Písmo svaté Starého i Nového zákona. Český ekumenický překlad včetně deuterokanonických knih, Praha: Česká biblická společnost, 1993.

LITERATURA:

ALEXANDER, P., ALEXANDER, D., *Průvodce Biblí*, Praha: Česká biblická společnost, 2009.

ALTER, R., *The Five Books of Moses*, N.Y.: W.W.Norton&Company, 2004.

BENEŠ, J., *Dvanáctka: Úvod do studia Malých proroků*, Praha: Teologický seminář Církve adventistů sedmého dne, 2006.

BLENKINSOPP, J., *Isaiah 1–39, a New Translation with Introduction and Commentary*, New York: Doubleday, 2000.

BLOCK, D., *The Book of Ezekiel, Chapters 1–24*, MI: William B. Eerdmans, 1997.

BRUEGEMANN, W., *A Commentary on Jeremiah: Exile and Homecoming*, Grand Rapids, MI: William B. Eerdmans, 1998.

DEMETEROVÁ, P., *Povolání ve Starém zákoně*, Olomouc, 2007. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci. CMTF. Vedoucí práce Stanislav Pacner.

DE VRIES, S., *1 Kings*, Waco, TX: Word Books, 1985.

DILLARD, R., LONGMAN, T., *Úvod do Starého zákona*, Praha: Návrat domů, 2003.

FILIP, M., *Povolání v bibli jako východisko pro pochopení křesťanského povolání*, Hradec Králové, 2017. Bakalářská práce. Univerzita Hradec Králové. Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Vojtěch Brož.

HELLER, J., *Výkladový slovník biblických jmen*, Praha: Advent-Orion, 2003.

HOBLÍK, J., *Proroci, jejich slova a jejich svět*, Praha: Vyšehrad, 2009.

HOBLÍK, J., „Přihlášení k vlastnímu poslání a zrození individuality,“ in *Příběhy povolání a obrácení v biblických textech*, ed. Hanuš J., Vybíral, J., Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009, s. 57–66.

HOCHMANN, F., *Když mluvili proroci*, Praha: České katolické nakladatelství, 1990.

CHALUPA, P., *První Samuelova: tragická postava na královském trůnu*, Praha: Centrum biblických studií AV ČR a UK v Praze ve spolupráci s Českou biblickou společností, 2018.

CHILDS, B. S., *The Book of Exodus*, Louisville: Westminster Press, 1974.

CHIOLERIO, M., *Blaze tomu, kdo slyší tato slova*, Praha: Nakladatelství Paulínky, 1997.

- KOPPOVÁ, J., *Izraelští proroci*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001.
- LÉON-DUFOUR, X., (ed.) a kol., *Slovník biblické teologie*, Řím: Velehrad–Křesťanská akademie, 1991.
- LUNDBOM, J., *Jeremiah 1–20: A New Translation with Introduction and Commentary*, New York: Doubleday, 1998.
- NOVOTNÝ, A., *Biblický slovník*, Praha: Kalich, 1956.
- PACNER, S., *Důvěřovat v člověka a důvěřovat v Hospodina (Jer 17,5–13): exegeticko-teologický výklad*, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010.
- PACNER, S., *Jeremjáš I, 1–5, Co uděláte, až přijde konec Jeruzaléma?* Praha: Centrum biblických studií AV ČR a UK v Praze ve spolupráci s Českou biblickou společností, 2019.
- PACNER, S., „Vyznání zlořečícího proroka (Jr 20,7–18),“ in *Obtížné oddíly Zadních proroků*, ed. Prudký, M., a kol., Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2016, s. 93–105.
- PÍPAL, B., *Hebrejsko-český slovník ke Starému zákonu*, Praha: Kalich, 2006.
- PRUDKÝ, M., „Sijón bude vykoupen soudem (Iz 1,21–28),“ in *Obtížné oddíly Zadních proroků*, ed. Prudký, M., a kol., Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2016, s. 11–25.
- RAVASI, G., *Biblické postavy*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009.
- RENDTORFF, R., *Hebrejská bible a dějiny*, Praha: Vyšehrad, 1996.
- RYKEN, P. G., *1 Kings*, Phillipsburg, New York: P & R Publishing, 2011.
- SLÁMA, P., *Exodus I, 1–15. Jak jsem zatočil s Egyptem*, Praha: Centrum biblických studií AV ČR UK v Praze ve spolupráci s Českou biblickou společností, 2020.
- SMOLEK, J., *Povolání a následování v synoptických evangeliích*, Olomouc, 2009. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci. CMTF. Vedoucí práce Ladislav Tichý.
- STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu I*, Praha: Kalich, 1991.
- STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu II*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1996.
- STAROZÁKONNÍ PŘEKLADATELSKÁ KOMISE, *Výklady ke Starému zákonu IV*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998.
- SWEENEY, M., *Isaiah 1–39 with an Introduction to Prophetic Literature*, Grand Rapids, MI: William B. Eerdmans, 1996.
- ŠKRABAL, P., *Příruční slovník biblický*, Praha: Nakladatelství Kropáč a Kucharský, 1940.
- TRUSINA, T., „Kontexty Mojžíšovy konverze,“ in *Příběhy povolání a obrácení v biblických textech*, ed. Hanuš, J., Vybíral, J., Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2009, s. 30–39.

- VÍTOVÁ, M., *Povolání proroka ve Starém zákoně*, Praha, 2006. Bakalářská práce. Univerzita Karlova. Katolická teologická fakulta. Vedoucí práce Josef Hřebík.
- VLKOVÁ, G. I., „Bůh zatvrdil svůj lid (Iz 6,9–10),“ in *Obtížné oddíly Zadních proroků*, ed. Prudký, M., a kol., Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2016, s. 39–48.
- VLKOVÁ, G. I., *Hospodinův služebník a nová smlouva: výklad „Písní o služebníkovi“ z knihy Izajáš a jejich poselství o smlouvě*, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009.
- VLKOVÁ, G. I., *Izajáš I, 1–12, S námi je Bůh?* Praha: Centrum biblických studií AV ČR a UK v Praze ve spolupráci s Českou biblickou společností, 2019.
- VLKOVÁ, G. I., *Izajáš 6,9–10 v Masoretském textu a v Septuagintě*, *Studia theologica* 16, č. 1 (2014): s. 1–16.
- VLKOVÁ, G. I., *Izajáš: Svědectví o vítězíci důvěře*, Praha: Vyšehrad, 2014.
- VLKOVÁ, G. I., *Úvod do prorocké a mudroslovné literatury Starého zákona*, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012.
- VON SPEYR, A., *Eliáš*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1992.

ANOTACE

Název práce:	Povolání proroků ve Starém zákoně
Příjmení a jméno:	Kališ Radomír
Katedra:	Biblických věd
Obor:	Teologické nauky
Vedoucí práce:	ThLic. Mgr. Stanislav Pacner, Th.D.
Počet stran:	54
Počet titulů použité literatury:	45
Počet pramenů:	1
Klíčová slova:	prorok povolání Hospodin vidění znamení Izrael

Předkládaná bakalářská práce se zabývá tématem povolání proroků ve Starém zákoně. Všímá si vybraných prorockých postav, u nichž se podrobněji vypráví o jejich povolání. První kapitola uvádí některé charakteristické rysy izraelského proroctví. Kapitoly 2-7 popisují povolání šesti starozákonních proroků: Mojžíše, Samuela, Eliši, Izajáše, Jeremjáše a Ezechiela. U většiny z nich sledujeme podobnou strukturu vyprávění. Ta se skládá ze šesti společných prvků, jimiž jsou setkání s Bohem či nějakým úkazem, oslovení proroka, předání úkolu pro povolaneho, zdráhání se, ujištění o pomoci a znamení. Těchto šest společných prvků se nevyskytuje vždy, v některých případech určité prvky chybí, někdy jsou jen naznačeny. Výjimkou je prorok Eliša, jehož povolání se od ostatních odlišuje. Závěrečný přehled těchto typických prvků, uvedený v osmé kapitole, umožňuje vzájemné srovnání jednotlivých prorockých povolání.

SYNOPSIS

Title of disertation:	The Vocation of Prophets in the Old Testament
Surname and name:	Kališ Radomír
Department:	Biblical sciences CMTF UP in Olomouc
Branch:	Theological sciences
Supervisor:	ThLic. Mgr. Stanislav Pacner, Th.D.
Number of pages:	54
Number of bibliographical titles:	45
Number of sources:	1
Year of advocacy:	2021
Key words:	prophet vocation Lord vision sign Israel

The presented bachelor thesis deals with the topic of the prophets' vocations in the Old Testament. It pays attention to selected prophetic figures, whose vocations are told in more detail. The first chapter presents some characteristics of Israeli prophecy. Chapters 2-7 describe the vocations of the six Old Testament prophets: Moses, Samuel, Elisha, Isaiah, Jeremiah, and Ezekiel. For most of them, we notice a similar structure of narration. It consists of six common elements, among which belong meeting with God or some phenomenon, addressing the prophet, charging the competent person with a task, reluctance, reassuring help and signs. These six common elements do not always occur, in some cases certain elements are missing, sometimes they are just hinted at. The only exception is the prophet Elisha, whose vocation differs from the others. The final overview of these typical elements, stated in the eighth chapter, makes it possible to compare the individual prophetic vocations.